

**KKTC
YAKINDOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMDE İNSAN KAYNAKLARINI GELİŞTİRME ANA BİLİM DALI**

**ÇOCUK HAKLARI BAĞLAMINDA OKUL SOSYAL HİZMET
UYGULAMALARINA İLİŞKİN EBEVEYN GÖRÜŞLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Barış BAŞEL

Lefkoşa

Ocak, 2019

**KKTC
YAKINDOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMDE İNSAN KAYNAKLARINI GELİŞTİRME ANA BİLİM DALI**

**ÇOCUK HAKLARI BAĞLAMINDA OKUL SOSYAL HİZMET
UYGULAMALARINA İLİŞKİN EBEVEYN GÖRÜŞLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Barış BAŞEL

Danışman:

Doç. Dr. Umut AKÇİL

Lefkoşa

Ocak, 2019

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Barış BAŞEL'e ait "Çocuk Hakları Bağlamında Okul Sosyal Hizmet Uygulamalarına İlişkin Ebeveyn Görüşleri" isimli çalışma Ocak 2019 ayında tarihinde tarafından Eğitimde İnsan Kaynaklarını Geliştirme Ana Bilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

	Adı-Soyadı	İmza
Başkan	: Doç. Dr. Hüseyin BİCEN	.....
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Ayhan ÇAKICI EŞ	.....
Üye (Danışman)	: Doç. Dr. Umut AKÇIL	.....

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

..../..../2019

Prof. Dr. Fahriye ALTINAY AKSAL

Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Bu tezin içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

...../...../2019

Barış BAŞEL

ÖZET

ÇOCUK HAKLARI BAĞLAMINDA OKUL SOSYAL HİZMET UYGULAMALARINA İLİŞKİN EBEVEYN GÖRÜŞLERİ

Barış BAŞEL

Yüksek Lisans, Eğitimde İnsan Kaynaklarını Geliştirme Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Umut AKÇIL

Ocak 2019, 59 Sayfa

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde, alınan önlemlere karşın Çocuk Hakları ihlallerinin toplum sağlığı bakımından kritik bir düzeyde seyrettiğini gösteren birçok araştırma bulunmaktadır. Ev ortamı, hak ihlallerinin en sık yaşandığı, yapısı gereği uzun zaman gizli kalabilen bir ihlal türüdür. Aile içi şiddet gibi ev ortamındaki hak ihlallerinin nedenleri arasında ebeveynlerin çocuk hakları konusundaki bilgisizliğinin yanı sıra ihlalin kimi zaman da kültürel geleneklerin bir gereği olarak yapıldığı görülmektedir. Bu durumda ebeveynlerin sistemli olarak eğitilmeleri ve çocukların okul ortamında gözlenerek okul dışında bir hak ihlalinin tespit edilmesine ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Amerika ve birçok Avrupa ülkesinde uzun yıllardır uygulanmakta olan okul sosyal hizmeti bu iki ihtiyaca da cevap verebilmektedir. Bu araştırmanın amacı Çocuk hakları bağlamında okul sosyal hizmet uygulamalarına ilişkin ebeveyn görüşlerinin incelenmesidir. Araştırma nitel araştırma yöntemi çerçevesinde durum çalışması modeline göre yürütülmüştür. Araştırmada veri toplama aracı olarak görüşme yöntemi kullanılmıştır. Gerçekleştirilen bu çalışmada amaç çalışma grubunu oluşturan ebeveynlerin çocuk hakları, istismar ve ihmal ile okul sosyal hizmeti konularındaki bilgi ve görüşlerinin nasıl olduğunun araştırılması ve okul sosyal hizmetinin gerekliliği konusundaki görüşlerinin alınması olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak veriler elde edilmiştir.

Betimsel analiz yöntemi ile değerlendirilen veriler birçok sonuç ortaya koymuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre, ebeveynlerin eğitim durumları ile çocuk hakları farkındalığı arasında pozitif bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Araştırma grubunda düşük eğitim seviyesine bağlı olarak çocuk hakları farkındalığı zayıf

çıkmiştir. Çalışmada ayrıca ebeveynlerin çocuk istismar ve ihmali konusunda hassas oldukları, önlenmesi konusunda yapıcı görüş bildirdikleri görülmüştür.

Çalışma grubunun, bu önlemler arasında okul sosyal hizmeti uygulamasının da yer alabileceğini bilmedikleri belirlenmiştir. Ebeveynler bu sosyal hizmet türü hakkında bilgilendirildikten sonra bu uygulamaya ilişkin olumlu görüş bildirmiş, kendi çocuklarının okullarında da böyle bir uygulamayı destekleyeceklerini, bu uygulama ile çocuk hak ihlallerinin azalabileceği yönünde görüş bildirmişlerdir.

Anahtar kelimeler:Çocuk hakları, ihmal, istismar, okul sosyal servisi

ABSTRACT**PARENTS' OPINIONS ON CHILDREN'S RIGHTS IN SCHOOL SOCIAL
WORK PRACTICES****Bariş BAŞEL****Master's Degree, Human Resources Development in Education****Thesis Advisor: Assoc. Dr. Umut AKÇIL****January 2019, 59 Pages**

Despite all measures taken, in the Turkish Republic of Northern Cyprus there are many studies which indicate that violations of Children's Rights have reached a level where public health is critically affected. The violation of rights in the home environment is one type of violation that occurs most frequently and due to its structure can be kept secret for a long time. The reasons for human rights violations that take place in the home environment such as domestic violence, occurs not only because of parents' ignorance of children's rights but also due to a necessity of cultural traditions. Under such circumstances, it has been observed that parents need to be educated with a systematic approach and the children need to be observed in the school environment to determine whether there is any concern for a violation of rights.

School social work, which has been part of the system in the USA and in many European countries for many years, is able to respond to these two needs. The participant interview research method was used in this study. The aim of this study was to investigate the parents' knowledge on, and their opinions about children's rights, abuse and neglect, and school social work and to understand what their views are regarding the necessity of school social work. Data was collected by using the semi-structured interview technique and evaluated by the descriptive analysis method. The results of the study indicate that there was a positive relationship between parents' educational status and awareness of children's rights. In the research group, awareness of children's rights was low due to the low level of education.

In this study it was also observed that, parents were sensitive about child abuse and neglect and reported constructive opinions on prevention. It was determined that the working group did not know that school social work could be

included among these measures. Once the parents were informed about this type of social work, they expressed their positive opinions about the practice and stated that they would support this practice in their children's schools and in turn children's rights violations could be reduced with this practice.

Keywords: Children's rights, neglect, abuse, school social work

TEŞEKKÜR

Yürütmüş olduğum bu çalışma boyunca tüm bilgisi, manevi desteği ve motive edici yaklaşımı ile deneyimlerini benden esirgemeyen tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Umut AKÇIL' a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca jüri üyelerim olan Sayın Doç. Dr. Hüseyin BİCEN'e ve Yrd. Doç. Dr. Ayhan ÇAKICI EŞ'e gösterdikleri sabır ve eşsiz yönlendirmeleri için teşekkürlerimi sunarken kendileri ile çalışma imkanını yakalamayı büyük bir şans olarak gördüğümü de belirtmek isterim.

Özellikle yoğun çalışma temposu içerisinde bana gerekli sabrı ve desteği gösterdiği için fakülte arkadaşlarıma, Menil Çelebi' ye ve ailem ile öğrencilerime en içten teşekkürlerimi ve sonsuz başarı dileklerimi ayrıca belirtmek isterim.

Bariş BAŞEL

Lefkoşa, Ocak 2019

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI.....	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.2.1 Alt Amaçlar	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Sınırlılıklar	4
1.5. Tanımlar	4

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.Çocuk Hakları.....	7
2.2. Çocuk İhmali ve İstismarı	8
2.2.1.İstismar	8
2.2.2.İhmal	11
2.3.Okul Sosyal Hizmeti	11
2.3.1.Okul Sosyal Hizmetinin Tanımı ve Gerekliliği	11
2.3.2.Okulda Sosyal Hizmetin Çalışma Konuları.....	13
2.3.3.Okul Sosyal Hizmetinin Kısa Tarihçesi	14
2.3.4.Okul Sosyal Hizmet Uzmanının Görevleri.....	15
2.4.İlgili Araştırmalar	16
2.4.1.Çocuk Hakları ve Farkındalığı Üzerine Yapılan Araştırmalar	16

2.4.2.Okul Sosyal Hizmeti Üzerine Yapılan Araştırmalar	21
--	----

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	23
3.2. Çalışma Grubu.....	24
3.3. Veri Toplama ve Kullanılan Araçlar	26
3.3.1. Bilgi ve Görüşme Formu	27
3.4. Verilerin Toplanması.....	28
3.5. Araştırmacının Rolü	28
3.6. Verilerin Analizi	29
3.7. Geçerlik ve Güvenilirlik	29

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Ebeveynlerin Çocuğun Hakları Konusundaki Görüşleri	30
4.1.1. Çocuğun Tanımı	30
4.1.2. Çocuk Hakları	30
4.1.3. Çocuk Hakları Eğitimi	33
4.2. Ebeveynlerin Çocuk İhmali ve İstismarı Konusundaki Görüşleri.....	34
4.3. Ebeveynlerin Okul Sosyal Hizmeti Konusundaki Görüşleri.....	37
4.4. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Görüşleri	39
4.4.1. Ebeveynlerin Çocuk Hakları Konusundaki Bilgi Durumlarının Değerlendirilmesi	39
4.4.2. Çocuk Hak İhlallerinin Önlenmesinde Okul Sosyal Hizmeti Uygulamasının Rolünün Değerlendirilmesi	40
4.4.3. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Çocuk Hakları Konusundaki Yeterliliklerin Değerlendirilmesi.....	43

BÖLÜM V

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç	44
5.2. Öneriler.....	46

5.2.1.Çocuk Hakları Farkındalığına Yönelik Öneriler	46
5.2.2.Çocuk Hakları İhlallerinin Önlenmesine Yönelik Öneriler.....	47
5.2.3.Okul Sosyal Hizmeti Uygulamasına Yönelik Öneriler	47
KAYNAKÇA.....	49
EKLER	53
EK1: Katılımcılara uygulanan bilgi formu.....	53
Ek 2: Uzman Görüşü	55
ÖZGEÇMİŞ	58
Turnitin (Orjinallik Raporu).....	59

TABLÖLÄR LİSTESİ

Tablo 1.	Çalışma grubunun tanıtıcı özellikleri.....	25
Tablo 2.	Sosyal Hizmet Uzmanlarının Tanıtıcı Özellikleri.....	26

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problem durumuna ve alt problemlerine, amacına, önemine, sınırlılıklarına ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Kıbrıslı Türk İnsan Hakları Vakfı “Çocuk Hakları” raporunda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde (KKTC) ciddi çocuk hakları ihlalleri yaşanmakta olduğu tespiti yer almaktadır (Göynüklü, 2012). İçeriisinde bulunduğumuz yakın coğrafyamızda söz konusu ihlaller ve riskler arasında çocuk işçiliğinin ve çocuk suçluluğu önlenememesi, çocukların koruma ve bakım hizmetlerine ilişkin kapsamlı bir yapılanmanın ve çocuk koruma sisteminin bulunmayışı öne çıkanlardır (Yolcuoğlu, 2009). Çocuk Hakları Raporunda aynı zamanda devletin ve toplumun hak ihlalleri ve sorunlara ilişkin farkındalığının zayıf olduğu tespit edilmiştir (Göynüklü, 2012). Çocuk haklarına ilişkin mekanizmaların devreye sokulması konusunda toplumun devlet üzerinde baskı oluşturamamasının nedeni olarak vatandaşların bilgi eksikliğinden dolayı konuyu içselleştirememiş olmaları gösterilmiştir. KKTC’de çocuk hakları farkındalığının düşük olduğunu gösteren başka çalışmalar da bulunmaktadır (Anonim, 2009).

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde ve Türkiye’de çocuk hakları ve ihlalleri konusu sosyal araştırmalarda giderek artan sıklıkla ele alınmakta olsa da henüz yeni bir alandır. Özellikle çocuk istismarı ve ihmali özelinde Türkiye’de gerçekleştirilen çalışmaların %90’a yakınının son on yılda gerçekleştirildiği tespit edilmiştir (Bakır ve Kapucu, 2017). Bu araştırmaların büyük bölümü ebeveynlerin çocuk hakları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını göstermektedir (Yalçın, 2014; Dinç, 2015; Beyazıt, 2015; Yeşilkayalı ve Yıldız Demirtaş, 2016). Bu nedenle çocuk hakları konusunda toplumun eğitilmesi gerekliliği birçok çalışmada vurgulanmakta, çocuk ihmal ve istismarının önlenmesinde bireylerin farkındalık düzeylerinin yüksek olması gerekliliği ortaya konmaktadır (Acehan, 2013; Pelendecioğlu ve Bulut, 2009).

Topluma ve özellikle ebeveynlere bu konuda eğitim verilmesi tüm çalışmalardaki ortak öneri olarak karşımıza çıkmakla birlikte bu mekanizmanın yapısı konusunda somut bir öneri de bulunmamaktadır.

Bununla birlikte, bireylerin çocuk hakları konusundaki tutumlarında toplumun kültürel yapısının ve geleneklerinin de bir etken olduğu unutulmamalıdır (Küçük Biçer, 2017; Yeşilkayalı ve Yıldız Demirtaş, 2016). Orta Doğu kültürlerinde kökeni oldukça eskiye dayanan çocuk yaşta evlendirme, yani çocuk gelinler olayı buna bir örnek olarak gösterilebilir (Çakmak, 2009). Hukuken yasaklanmış olmasına karşın halen tam olarak önüne geçilememektedir. Araştırmalar toplumda %30 oranında ebeveynin baskıcı ve itaate dayalı yetişkin merkezli disiplin yöntemini uyguladığını göstermektedir (Yalçın, 2014). Aile içinde yaşanan bu olayların uzun süre gizli kaldığı göz önüne alındığında çocuk hak ihlallerinin önlenmesinde ebeveynlerin eğitilmelerinin yeterli bir çözüm olmayacağı açıktır. Böylece Çocuk Hak İhlallerinin önlenmesi konusunda toplumun (özellikle ebeveynlerin) eğitilmesi önerisinin, etkin katılımın gönüllülüğe bağlı olması, katı toplum kurallarının değiştirilememesi, kültürel yapının mizacı gibi etkenlere bağlı olarak etkisinin zayıfladığı görülmektedir. Böylece her durumda gözetim mekanizmasının işletilmesinin birinci derecede önem taşıdığı anlaşılmaktadır. Ebeveynlerin eğitimi konusunda okul ortamında, çocuk hak ihlallerinin etkin denetiminde kullanılabilecek mekanizmalar hayata geçirilmesi önemli görülmektedir.

Batı eğitim sisteminde yaklaşık yüz yıldır uygulanmakta olan okul sosyal hizmetinin işlevleri arasında, burada güçlüğünü dile getirdiğimiz ebeveynlerin eğitilmesi ve ailenin izlenmesi de yer almaktadır (Kılıç ve Özkan, 2015; Özbesler ve Duyan, 2009). Gerekliliği birçok araştırma sonucunda ortaya konmuş olan okul sosyal hizmet alanı KKTC’de henüz uygulanmamaktadır (Özbesler ve Duyan, 2009; Dağ ve Yıldız, 2017; Gökgez ve Kesgin, 2015; Kılıç ve Özkan, 2015; Yeşilkayalı, 2016; Babahanoğlu ve Başer, 2017; Yeşilkayalı ve Meydan, 2017). Diğer yararlarının yanı sıra bu sosyal hizmet türünün, sosyal hizmet alanında yeni istihdam alanı açacağı da açıktır. Devlet kurumları, görevleri gereği bu sosyal hizmet türünü bilmekte ancak yakın zamanda uygulamaya konulması planlanmamaktadır. Bununla birlikte KKTC’deki ebeveynlerin okul sosyal hizmeti konusundaki beklenti ve talepleri de bilinmemektedir. Toplumun bu konuda talepkar olmaması bu konudaki bilgi eksikliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir (Gencer, Ege ve Çalış, 2014).

Bu noktadan hareketle, Kuzey Kıbrıs Tür Cumhuriyeti'nde, toplumda çocuk hakları farkındalığının (kesin olarak bilinmemesine karşın) düşük kabul edilmesi, çocuk hak ihlallerini azaltmaya yönelik projeler veya uygulamalar konusunda toplumun talepte bulunmaması bilgi eksikliğinden kaynaklanabilecektir. Ayrıca bu konuda çözüm üretebilecek hem de önemli bir istihdam alanı oluşturabilecek okul sosyal hizmet alanının bu bağlamda bir çözüm bulucu birim olarak görülmemesi araştırılması gereken bir durum olarak görülmektedir.

Bu noktadan hareketle bu araştırmada yanıtlanması planlanan temel soru "Çocuk hakları bağlamında okul sosyal hizmet uygulamalarına ilişkin ebeveyn görüşleri nasıldır?" şeklindedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada amaç, ilköğretim çağında çocukları olan ebeveynlerin çocuk hakları, çocuk istismarı ve ihmali ile okul sosyal hizmeti hakkındaki görüşlerinin nasıl olduğunu incelemektir. Bu amaçla belirlenen alt amaçlar şu şekildedir;

1.2.1 Alt Amaçlar

- 1- Ebeveynlere göre çocuğun tanımı nasıldır?
- 2- Ebeveynlere göre çocukların hangi hakları bulunmaktadır?
- 3- Ebeveynlere göre çocuk istismar ve ihmalinin tanımı nasıldır?
- 4- Ebeveynler okul sosyal hizmetini nasıl tanımlamaktadır?
- 5- Alan uzmanları;
  - a) ebeveynlerin görüşlerini nasıl değerlendirmektedir?
  - b) çocuk hak ihlallerinin önlenmesinde okul sosyal hizmeti uygulamasının rolünü nasıl değerlendirmektedir?
  - c) sosyal Hizmet Uzmanlarının Çocuk Hakları Konusundaki Yeterliliklerini nasıl değerlendirmektedir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Çocuk hakları ihlallerinin önlenmesinde bu konunun nedenlerini, yaygınlığını ve önleme yöntemleri belirlemeye yönelik çalışmaların yapılması büyük katkı sağlamaktadır. Çocuk hakları ihlallerinin önlenmesinde gerekli bilginin toplanması için bu konuda yapılacak bilimsel araştırmaların önemi birçok raporda vurgulanmaktadır (Göynüklü, 2012). Bu tez çalışmasında elde edilecek veriler çocuk hak ihlallerinin önlenmesi konusundaki çalışmalara hizmet edecektir.

Ebeveynlerin çocuk haklarını nasıl tanımladıkları, çocuk istismarı ve ihmali ile okul sosyal servisleri ile ilgili görüşlerinin nasıl olduğunu inceleyen bu çalışma, KKTC’de Okul Sosyal Hizmeti farkındalığı üzerine yapılan ilk çalışmadır. Bu nedenle elde edilecek veriler oldukça önem taşımaktadır. Dünyada birçok ülkede uzun yıllardır uygulanmakta olan okul sosyal hizmetinin ülkemizde henüz uygulanmıyor olması büyük bir eksikliktir. Okul sosyal servislerinin işlevleri ve önemi birçok çalışma ile ortaya konmuş olup eğitim kurumlarında yeni bir istihdam alanı oluşturacağı da açıktır. Bununla birlikte toplumda bu konudaki farkındalık bilinmemektedir. Elde edilecek veriler bu konuda ileride yapılacak çalışmalar için bir dayanak oluşturacaktır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu alt bölümde, ele alınan araştırma ile ilişkili elde edilen verilerle yapılan genellemelere ilişkin sınırlılıklar şöyledir:

1. Araştırma 2018 yılı ilk altı ayı içinde Girne ve Lefkoşa’dan gönüllü on kişiden alınan görüşler ile sınırlıdır.
2. Araştırma, kişisel bilgi ve çocuk hakları bölümlerinden oluşan görüşme formu ve ses kaydı alınan kısa bir mülakatla sınırlıdır.
3. Betimleme analizi ile sınırlıdır.

1.5.Tanımlar

Çocuk: En basit şekilde “Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 1. Maddesinde; çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır” (Tıraşçı ve Gören, 2007) olarak

tanımlansa da “çocukluk; mizaç, çevre, biyoloji ve kültürün etkileşimi yoluyla yapılan çok boyutlu bir kavram”dır(Woodhead, 2006, akt. Dinç, 2015).

Çocuk Hakları: Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Sözleşmesine göre on sekiz yaş altındaki her birey çocuktur. Bu sözleşmeyi kabul eden her devlet “çocuğun yüksek yararını” korumak ve garanti altına almakla mükelleftir. Sözleşmeyi kabul eden her ülke için bulunması olmazsa olmaz sayılan bazı temel haklar bulunmaktadır (Akyüz, 2012, 4). Bunlar;

Ayırım Gözetmeme

– Madde 2 (Haklar çocuklar arasında ayırım gözetmeksizin uygulanır)

Çocuğun yüksek yararı

– Madde 3 (Hükümetler, kuruluşlar, kurumlar ve bireyler yani herkes çocuk için en iyi olanı, çocuğun yüksek yararını düşünmelidir)

Yaşama, hayatta kalma ve gelişme hakkı

– Madde 6 (Çocukların yaşama hakkı vardır. Devletler-hükümetler çocuğun hayatta kalması ve sağlıklı gelişebilmesi için mümkün olan her türlü çabayı göstermekle yükümlüdür.)

Katılım Hakkı

– Madde 12 (Çocuklar ve ergenler hayatlarını etkileyecek kararlar alınacağı zaman görüşlerini serbestçe ifade etme ve düşüncelerine önem verilmesi hakkına sahiptir.)

Kaynakların kullanımı ve uygulama hakkı

– Madde 4 (Devletler-hükümetler çocukların haklarının hayata geçirilmesi için maddi ve manevi kaynaklarını sonuna kadar kullanmakla yükümlüdür.) (BM. Çocuk Hakları Sözleşmesi, madde 2,3,4,6 ve 12)

Çocuk İstismarı: 1999 yılı BM Dünya Sağlık Örgütü raporunda yukarıda sayılan “gelişim hakkı”na vurgu yapılarak (WHO, 1999), çocukların duygusal, fiziksel, cinsel ve sosyal gelişim alanlarından birini ya da tümünü olumsuz etkileyecek, yapılmaması gereken davranışların tümü istismar, ayrıca bütün bu gelişim alanlarının çocuk açısından geriden takip edilmesine neden olabilecek, yerine

getirilmesi gereken davranış ve sorumlulukların yerine getirilmemesi ise ihmal” olarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme ile birlikte ihmal ve istismar türleri ve kapsamı da ayrı bir boyut kazanmıştır. Çocuk istismarı karmaşık nedenleri ve trajik sonuçları olan tıbbi, hukuki, gelişimsel ve psiko-sosyal kapsamlı ciddi bir sorundur. Dünya sağlık örgütü bir yetişkin tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan ve çocuğun sağlığını, fiziksel ve psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen davranışları çocuk istismarı olarak tanımlamaktadır (Kara, 2004).

Çocuk İhmali: Çocuk ihmali, başta anne ve baba olmak üzere, bakmakla yükümlü kimseler ve diğer yetişkinlerin, çocuğun beslenme, giyinme, barınma, eğitim, sağlık ve sevgi gibi temel gereksinimlerini ihmal etmeleri sonucu, çocuğun bedensel, duygusal, ahlaksal ya da sosyal gelişiminin engellenmesi olarak tanımlanmaktadır (Acehan, 2013).

Okul: Bu araştırmada çalışma grubunu oluşturan ebeveynlerin çocukları KKTC Milli Eğitim Yasası’na göre örgün eğitim veren ilköğretim okullarında okumaktadırlar. Okulu genel olarak “toplumda çocuklara ve genç nesillere öğretilecek şeylerin, düzenli ve etkili bir şekilde yetkili ve ehil kimselerce verilmesi amacıyla ortaya çıkan eğitim ve öğretim kurumu” olarak tanımlamak mümkündür (Seyyar ve Genç, 2010).

Okul Sosyal Hizmeti: Okul sosyal hizmeti farklı alanlarda geniş bir uygulama alanına sahip sosyal hizmet disiplininin özel bir uygulama alanıdır. Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin içinde buldukları gelişim dönemi, aile ve yaşam koşulları nedeni ile yaşadıkları sorunların çözümü, gereksinim duyulan hizmetlerden yararlanmaları ve böylece eğitim etkinliklerini başarı ile sürdürmelerini sağlama gibi hizmetleri yürütmek üzere okullarda yer alan, sosyal hizmetin önemli uygulama alanlarından birisidir (Özbesler ve Duyan, 2009). Öte yandan “okul sosyal hizmeti, öğrencilerin okul eğitimi çerçevesinde psiko-sosyal sorunlarını çözmeye dönük sosyal hizmet uygulamaları şeklinde” de ifade edilmektedir (Gökgöz ve Kesgin, 2015).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.Çocuk Hakları

Çocuk Hakları, 1989 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Sözleşmesine göre belirlenmiş haklardan oluşmaktadır (http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/birlesmismilletler.pdf). 54 maddeden oluşan sözleşme çocukların haklarını detaylı olarak tanımlayan, uluslararası mutabakatla oluşturulmuş olup herhangi bir maddesi üzerinde pazarlık yapılamayacak standartları ve buna bağlı olarak da yükümlülükleri tanımlamaktadır. Sözleşme dört temel ilkeye dayanmaktadır: ayırım gözetmeme (madde 2), çocuğun yüksek yararı (madde 3), yaşama ve gelişme hakkı (madde 6) ve çocuğun görüşlerine saygı (madde 12). Sözleşme diğer ilke ve hakları yaşama, gelişme, korunma ve katılım üst başlıkları altında düzenlemektedir (Uçuş ve Şahin, 2012):

- Yaşamsal Haklar: çocuğun yaşama ve uygun yaşam standartlarına sahip olma, tıbbi bakım, beslenme, barınma gibi temel gereksinimlerinin karşılanması
- Gelişme Hakları: çocuğun kendini en üst düzeyde gerçekleştirebilmesi için gerekli olan eğitim hakkı, oyun ve dinlenme hakkı, din, vicdan ve düşünce özgürlüğü
- Korunma Hakkı: çocuğun her türlü ihmal, istismar v sömürüye karşı korunmasını sağlayan haklar (yargı sisteminde, silahlı çatışmada, çocuk işçiliğinde özel bakıma ilişkin konularda geçerli olan çocukların korunmasını sağlayan haklar)
- Katılma Hakkı: çocuğun ailede ve toplumda aktif bir rol kazanmasını sağlamaya yönelik haklar. (Uçuş ve Şahin, 2012).

Sözleşme Türkiye tarafından 29-30 Eylül 1990 tarihleri arasında Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde toplanan "Çocuklar İçin Dünya Zirvesi"nde imzalanmış, TBMM tarafından 09/12/1994 tarih ve 4058 sayılı yasa ile yürürlüğe konulmuştur.

2.2. Çocuk İhmali ve İstismarı

1999 yılı BM Dünya Sağlık Örgütü raporunda yukarıda sayılan gelişim hakkına vurgu yapılarak (WHO, 1999), çocukların duygusal, fiziksel, cinsel ve sosyal gelişim alanlarından birini ya da tümünü olumsuz etkileyecek, yapılmaması gereken davranışların tümü *istismar*, ayrıca bütün bu gelişim alanlarının çocuk açısından geriden takip edilmesine neden olabilecek, yerine getirilmesi gereken davranış ve sorumlulukların yerine getirilmemesi ise *ihmal* olarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme ile birlikte ihmal ve istismar türleri ve kapsamı da ayrı bir boyut kazanmıştır. İstismar, fiziksel, cinsel ve duygusal (ve son zamanlarda sözü edilmeye başlanan ekonomik istismar) olmak üzere üç ana kategoride ele alınmaktadır (Acehan, 2013).

2.2.1.İstismar

Dünya sağlık örgütü bir yetişkin tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan ve çocuğun sağlığını, fiziksel ve psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen davranışları çocuk istismarı olarak tanımlamaktadır.Çocuk istismarı birçok farklı nedeni ve olumsuz pek çok sonucu olan karmaşık yapıda ciddi bir sorundur. (Kara ve diğ., 2004). İstismarın başlangıcı insanlık tarihi kadar eski olup sık görülen halk sağlığı sorunlarından biridir. 1700’lü yıllarda bir avukatın hapisteki kişilerden kaçınının çocuğa karşı suç işlemiş olduğunu araştırması sonucunda çocuk istismarı kavramı ortaya atılmıştır (Acehan, 2013).

Çocuk istismarı ile ilgili ilk tıbbi tanım 1860 yılında, Fransız Adli Tıp Profesörü Ambres Tardieu tarafından yapılmıştır. Tardieu, 1860 yılında Paris Tıp Akademisi’nde ilk kez çocukların cinsel ve fiziksel istismarına dövülerek öldürülen otuz iki çocukta tespit ettiği otopsi bulgularını derleyerek değinirken, Caffey 1946 yılında “Caffey Sendromu” ve Kempe 1961 yılında “Hırpalanmış Çocuk Sendromu” tanımlamasını yapmışlardır. Garbarino ve Gilliam 1980 yılında çocuğa karşı yapılan uygunsuz ve zarar verici davranışların özellikle uzmanlar tarafında tespit edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. 1970’lerde cinsel istismarın farkına varılmış ve 1980’lerden sonra ise duygusal istismarın da en az diğer iki istismar kadar önemli olduğuna ilişkin görüşler yaygınlaşmaya başlamıştır (Acehan, 2013).

Türkiye’de ise bu konudaki çalışmalar yeni yapılmaya başlanmıştır. Yürütülen çalışmalar adli tıp, sosyal pediatri, çocuk ve ergen ruh sağlığı uzmanları gibi farklı disiplinlerden araştırmacılar tarafından yürütüldüğü görülmektedir (Kara, 2004).

İstismar ve ihmalin ana baba ya da bakıcı gibi bir erişkin tarafından çocuğa yöneltilen, toplumsal kurallar ve profesyonel kişilerce uygunsuz ya da hasar verici olarak nitelendirilen, çocuğun gelişimini engelleyen ya da kısıtlayan eylem ve eylemsizliklerin tümüdür (Acehan, 2013) biçimindeki tanımında ev ortamında ve birinci derece yakınların neden oldukları istismarın çoğunlukla “kaza” olduğu düşünülerek gözden kaçırıldığı öne sürülmektedir (Taner ve Gökler, 2004). İstismarın gerçekleşmesi için üç etkene ihtiyaç vardır: uygun anne-baba, uygun çocuk, uygun zaman (kriz dönemi)” (Kara, 2004). Çalışmalar çocuk istismarının çok büyük oranda ebeveynler tarafından yapıldığını göstermektedir. Sınıfsal olarak tüm etnik, coğrafik, dini, eğitimsel, mesleki ve sosyo-ekonomik gruptan istismarcı ebeveyn çıkabilse de dezavantajlı sosyo-ekonomik düzeydeki gruplardan çıkma olasılığı fazladır. İstismarcı ebeveynler genelde “kendi kişisel memnuniyetini çocuğunkinden üstün tutan, çocuğu gereksinimlerini karşılayacak bir alet yerine koyan, çocukla ilgili gerçekçi olmayan beklentileri olan, katı, duygularını kontrol edemeyen kişilik yapısındadır” (Kara, 2004). İstismarın en sık yaşandığı dönemlerden biri okul öncesi dönemdir. Ebeveynlerin çocuklarını maruz bıraktıkları istismar genelde elle ya da bir nesne ile vurarak, iterek, sarsarak, yakarak ya ısırarak meydana gelmektedir.

Çocuk istismarı vakaları dünyaya paralel olarak ülkemizde de yükseliş göstermekte, buna paralel olarak bu konudaki araştırma sayısında da artış yaşanmaktadır (Bakır ve Kapucu, 2017). Bu konuyu ilk araştıranlar hukukçular ve sosyal hizmet uzmanları olmuştur. Ülkemizde bu konuda yapılan çalışmaları değerlendiren Bakır ve Kapucu %46’sında ihmal ve istismarın birlikte incelendiğini belirlemiştir. Üzerinde en çok çalışılan özel konu cinsel istismardır. Oldukça önemli olmasına rağmen fiziksel ve duygusal istismar konularında çalışma sayısı oldukça azdır. Aynı çalışmada en az çalışılan grubun aile olduğu da belirlenmiştir. Bu çalışmanın bulgularına göre, yapılan araştırmaların çoğu çocuk istismarı olgularının sosyo demografik ve psikiyatrik özelliklerinin, yaygınlığının, risk faktörlerinin geriye dönük incelenmesini ve çocukluk çağı ihmal istismar yaşantılarının riskli

davranışlar ya da psikiyatrik semptomlarla ilişkisinin incelenmesini amaçladığı, yani var olan bir durumu tanımlamaya yönelik yapıldığı görülmüştür. Çalışmanın sonuç bölümünde, toplumsal farkındalığı artırmak ve ihmal ve istismarın önlenmesi için okul, aile ve sivil toplum kuruluşlarının da katılımı sağlanarak çocuklara yönelik önleme programları geliştirilmeli ve etkinliği deneysel araştırmalarla değerlendirilmesi önerilmektedir. Yapılan çalışmalarda okul tabanlı eğitimi ve ebeveyn eğitim programlarının uygulanmasının istismar potansiyelini ve risk faktörlerini azalttığı da saptanmıştır (Bakır ve Kapucu, 2017).

2.2.1.1. Cinsel İstismar

İstismar türleri arasında akla ilk gelen, son zamanlarda artan vakalarla toplumda büyük hassasiyetin olduğu, cinsel istismardır. “Psikososyal gelişimini tamamlamamış ve yaşı küçük olan bir çocuğun bir yetişkin tarafından cinsel simülasyonu için kullanılması, yani çocuğun bir yetişkin tarafından cinsel doyum için kullanılması cinsel istismar diye adlandırılıp genital bölgeleri elleme, teşhircilik, röntgencilik, pornografiden ırza geçmeye kadar çok geniş yelpazedeki tüm davranışları kapsamaktadır” (Çakıcı, 2002). Mediko-sosyal, legal ve ahlaki yönleri de olması nedeni ile önemli bir sorundur (Kara ve diğ., 2004). On sekiz yaşına kadar kız çocukların %12-25’inin erkek çocukların %8-10’unun istismara uğradığı söylenmektedir ki bu oranlar oldukça ürperticidir. Cinsel istismar başlığı altında ele alınması gereken bir başka istismar türü de aile içi cinsel istismar, yani ensesttir. Ensest “geleneksel olarak evlenmeleri, ahlaki, hukuki ve dinsel olarak yasaklanmış akraba olan aile bireyleri arasındaki ilişki olarak değerlendirilmektedir (Acehan, 2013).

2.2.1.2. Fiziksel İstismar

Toplumda farkındalığın en yüksek olduğu ikinci istismar türü fiziksel istismardır. Fiziksel istismar birçok kaynakta “çocuğun kaza dışı yaralanması” olarak tanımlansa da en sık görülen biçimi dövme, vurma, sarsma, sallama, boğma gibi eylemlerdir (Kara, 2004).Toplumda çocuğa şiddete yönelik farkındalık geçmişe nazaran oldukça yüksek bir düzeyde olmakla birlikte kapalı kapılar ardında büyük ölçüde devam etmekte olduğu da anlaşılmaktadır (Küçük ve diğ., 2017). Yapılan araştırmalar ebeveynlerin büyük kısmının çocuk haklarına aykırı olduğunu bilmesine karşın fiziksel ceza verebilmekte olduğunu göstermiştir.

2.2.1.3. Duygusal İstismar

Bir diğerk istismar türü ise duygusal istismardır. Çocuk ve gençlerin, kendilerini etkileyen tutum ve davranışlara maruz kalarak ya da gereksinim duydukları ilgi, sevgi ve bakımdan mahrum bırakılarak toplumsal ve bilimsel standartlara göre psikolojik hasara uğratılmaları durumudur (Küçük ve diğ., 2017). Duygusal istismar, fiziksel ya da cinsel istismara eşlik edebileceği gibi tek başına da görülebilir. Duygusal istismara bağlı hasarlar fiziksel istismar kadar zedeleyici olabilmektedir.

2.2.2.İhmal

Çocuk ihmali ise, başta anne ve baba olmak üzere, bakmakla yükümlü kimseler ve diğerk yetişkinlerin, çocuğun beslenme, giyinme, barınma, eğitim, sağlık ve sevgi gibi temel gereksinimlerini ihmal etmeleri sonucu, çocuğun bedensel, duygusal, ahlaksal ya da sosyal gelişiminin engellenmesi olarak tanımlanmaktadır (Acehan, 2013).

2.3.Okul Sosyal Hizmeti

2.3.1.Okul Sosyal Hizmetinin Tanımı ve Gerekliliği

Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin okul eğitimi çerçevesinde psiko-sosyal sorunlarını çözmeye dönük sosyal hizmet uygulamaları şeklinde ifade edilmektedir. Okul sosyal hizmeti kapsamında, danışmanlık ve rehberlik, okul dışı boş zamanların faydalı bir şekilde değerlendirilmesine yönelik boş zaman faaliyetleri, gençlik sorunlarının çözümüne yönelik manevi, mesleki ve sosyal destek hizmetleri verilmektedir (Gökgöz ve Keskin, 2015). Sosyal hizmet sosyal politikanın bir gereği olarak görüldüğünden huzur ile refahın aynı anda gerçekleştirilmesi amacına yöneliktir. Sosyal güvenlik ve sosyal hizmetin bir arada sağlanması temelinde oluşturulan sosyal politika, iş ve sosyal yaşama dönük düzenleyici ve iyileştirici politikalar geliştirmeyi ve ekonomik açıdan dezavantajlı kesimlerin yaşadığı mağduriyeti gidermeyi hedefler. Bu nedenle sosyal hizmet bireyin maddi ve manevi yoksunluklarının giderilmesi için yapılan çalışmaların bütünü olarak kabul edilmektedir (Gökgöz ve Keskin, 2015).

Sosyal politikanın gereği olan barınma, sağlık ve eğitim konusunda doğrudan hizmetlerinin yanı sıra erzak, giysi, yakacak yardımları gibi aynı katkılar sosyal hizmetlerin çalışma alanı içerisindedir. Sosyal hizmetin bu noktada vazgeçilmez ilkeleri ise bireyler arasında din, dil, ırk, cinsiyet, mezhep, sınıf, bölge, ve siyasi düşünce farklılığı gözetilmemesi, kimseye ayrıcalık tanınmaması, devletin denetim ve gözetimi altında, insan haysiyet ve şerefine saygı göstererek ve diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde gerçekleştirilmesidir (Gökgöz ve Kesgin, 2015). Ülkemizde sosyal hizmetler alanındaki çalışmaların yeterli düzeyde olmaması nedeni ile çocuk koruma sisteminde büyük eksiklikler görülmektedir (Yolcuoğlu, 2009). Yapılan araştırmalarda gerek ebeveynlerin (Dönmez, 2009;Yalçın, 2014;Dinç, 2015;Yeşilkayalı ve Yıldız Demirtaş, 2016) gerekse eğitimcilerin (Kürklü, 2011;Uçuş ve Şahin, 2012; Karabıyıklı, 2017; Tezdiğ, 2017; Pekdoğan ve Bozgün, 2018) çocuk hakları ihlalleri konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir.

“Okul sosyal hizmeti, tıp, psikiyatri, suçluluk, yaşlılık, engellilik, yoksulluk, eğitim, aile ve çocuk refahı gibi farklı alanlarda geniş bir uygulama alanına sahip olan sosyal hizmet disiplininin özel bir uygulama alanıdır. Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin içinde buldukları gelişim dönemi, aile ve yaşam koşulları nedeniyle yaşadıkları sorunların çözümü, gereksinim duyulan hizmetlerden yararlanmaları ve böylece eğitim etkinliklerini başarı ile sürdürmelerini sağlama gibi hizmetleri yürütmek üzere okullarda yer alan, sosyal hizmetin önemli uygulama alanlarından birisidir” (Özbesler ve Duyan, 2009). Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin okul uyumunda oldukça önemli bir role sahiptir ve okul, aile ve toplum gibi güç dengelerinin koordinasyonunun sağlanmasında oldukça etkin görevler üstlenmektedir. Okul sosyal hizmet uzmanları öğrencilerin, sosyal yaşamlarından iletişim kuramama, okuldan kaçma, saldırgan davranışlarda bulunma ve olumsuz tavır ve davranış sergileme gibi fiziksel, duygusal ve ekonomik sorunlarla mücadele etmede öğretmen ve ailelere gereken desteği sağlamada yardımcı olan en önemli profesyonel meslek elemanlarıdır (Babahanoğlu ve Başer 2017).

Okul sosyal hizmet uzmanının görevleri arasında “savunuculuk” başlığı altında “okul sosyal hizmet uzmanı, öğrencinin yasalar, kurallar ve düzenlemeler çerçevesinde uyumu ve buna direkt etki edecek eğitimsel, sosyal duygusal ve maddi gereksinimlerini savunucu bir rolle ele alarak öğrencinin maksimum düzeyde

uyumunu sağlamaya yönelik mesleki çalışmalar yürütür” demektedir (Özbesler ve Duyan, 2009).

Okul, kriz zamanlarında, sıkıntılar yaşandığında, çocuklara erişmek, müdahale edebilmek, psikolojik ve sosyal desteğin sağlanabildiği en önemli yerlerdendir. Yapılan araştırmalar da eğitimcilerin bu tür sosyal hizmeti gerekli gördüğü anlaşılmıştır (Gökgöz ve Kesgin, 2015, Babahanoğlu ve Başer, 2017). Birçok uygulama modeli bulunan okul sosyal hizmeti çocuk hakları ihlallerinin önlenmesinde bir araç olarak kullanılabilir (Yeşilkayalı, 2016).

Okulda sosyal hizmet dendiğinde Psikolojik Danışman ve Rehberlik hizmeti ile arasındaki farkın da ortaya konması gerekir. Okulda sosyal hizmet, sosyal hizmetin farklı bir uygulama alanı olup, sadece öğrenciye, onun eğitimine, kariyerine, ruh haline odaklanan bir meslek alanı değildir. Yapılan araştırmalar da psikolojik danışmanların daha çok meslek seçiminde danışmanlık yapmaya ve bu konuda etkinlikler planlamaya ağırlık verdikleri görülmektedir (Korkut, 2007).

2.3.2.Okulda Sosyal Hizmetin Çalışma Konuları

Eğitim ve öğretimin yapıldığı kurumlar olan okullar bu ana işlevlerinin yanı sıra bireylerin her yönden gelişiminde, yetişmesinde, nitelikli ve sağlıklı kişilik sahibi bir insan olarak toplumda yer almalarını sağlamada işleve sahiptir (Gökgöz ve Kesgin, 2015). Bu nedenle okul sosyal hizmet uzmanı her şeyden okul ortamındaki sağlıklı iletişimden sorumludur denebilir. Toplumda kendini ifade edebilecek iyi yetişmiş bir nesil ortaya koymayı hedefleyen okullarda “arkadaşına fiziki zarar veren, arkadaşları ile oyun oynamakta zorlanan, dışlanan, eğitim ve öğretim araç gereçlerini düzenli getirmeyen, boş zaman geçiren, aile problemleri yaşayan, bu sorunları konuşmak istemeyen, içine kapalı, içindeki problemleri saldırganca dışarı vuran, kaynaştırma eğitimi raporu bulunan, hiperaktivite ve hiperaktiviteye bağlı ilaç kullanan öğrenciler” (Gökgöz ve Kesgin, 2015) bir okuldaki sosyal hizmetin gerekliliğini savunmak için yeterlidir. Okul sosyal çalışmacıları, okuldan kaçma, risk altındaki çocuklar ve aileleri, sokak çocukları, özel eğitime ihtiyacı bulunan öğrenciler, farklı cinsel yönelime sahip öğrenciler, azınlık veya mülteci statüsündeki öğrenciler ve istismara uğramış çocukların sorunları gibi konularda hizmet vermektedir (Yeşilkayalı, 2016).

Burada sayılan sorunların hiçbirisi sadece okuldan kaynaklı değildir ve sadece okul ortamında da çözülemez. “Gerek oluşturma aşamasından gerekse sonuçları itibariyle de ailevi ve toplumsal boyutları da vardır” (Gökgöz ve Kesgin, 2015). Okul sosyal hizmet uygulaması okul, ev ve toplum arasında bir köprü görevi görmek üzere tasarlanmıştır. Buna göre okul sosyal hizmet uzmanının görevleri arasında “okul iklimini geliştirmek, özel ihtiyaç sahibi öğrencilere hizmet sağlamak, öğrenciler için savunuculuk yapmak, ebeveyn katılımını sağlamak ve toplum kaynaklarıyla öğrencileri bağlantılandırmak için yardım sağlamak bulunmaktadır” (Yeşilkayalı, 2016).

2.3.3.Okul Sosyal Hizmetinin Kısa Tarihçesi

Geçmiş 20. yüzyılın başlarına dayanan okul sosyal hizmeti başlangıçta çocukların zorunlu eğitimine ilişkin düzenlemelerden, çocuğun bireysel farklılıklarının eğitimciler tarafından tanınmasından ve çocuk/gençlerin yaşamında okulun stratejik öneminin toplumsal gerçeklik olarak kabulünden etkilendiği söylenmektedir (Yeşilkayalı, 2016). ABD’de yirminci yüzyılın başlarında binlerce yoksul, işçi sınıfı ve göçmen öğrencinin devlet okullarındaki devam durumuna bir çözüm olarak ortaya çıkmıştır (Phillipo ve Blossse, 2013). 1930’lardaki büyük buhran sırasında ailelere gıda ve barınma hizmeti sağlanmasında okul sosyal çalışmacılarının kaynak sağlayıcılık ve aracılık rollerini de üstlenmesiyle sadece öğrencileri değil ailelerini de içine alarak yeni bir yön kazandı (Yeşilkayalı, 2016). 1940 ile 1960 yılları arasında okullarda öğretmenlerle ve diğer okul çalışanları ile işbirliği ve iletişim içerisinde sosyal çalışmaları başlamıştır. 1960’lara gelindiğinde sosyal hizmet uzmanları okullarda eğitim politikalarının geliştirilmesinde rol alacak noktaya gelmişlerdir (Özbesler ve Duyan, 2009). ABD’deki okul sosyal hizmetinin mesleki standartları, ilk kez 1978 yılında oluşturulmuş ve 1992 yılında yenilenmiştir. Bu standartlara göre sosyal hizmet uzmanı, öğretmenler, yöneticiler, psikolojik danışmanlar, psikologlar ve ailelerden oluşan eğitim ekibinin bir üyesidir ve çocukların okuldaki sosyal, duygusal, davranışsal ve uyumsal gelişimlerini sağlamak için çalışma yürütmelidir (Özbesler ve Duyan, 2009). Ülkemizde de buna benzer bir okul sosyal servis sisteminin oluşturulması için çalışmalar yapıldığı 2000’li yıllardan itibaren söylenmesine karşın halen hayata geçirilememiştir.

2.3.4.Okul Sosyal Hizmet Uzmanının Görevleri

Yukarıda kapsamını ve müdahalede bulunulması olası durumların ele alındığı okul sosyal hizmet çalışmacısı uzmanları bu özel konularından dolayı “bireyin psiko sosyal gelişimi, psikopatolojik durumlar, grup ve aile dinamikleri, bireylerin sosyoekonomik ve kültürel özellikleri ve değişen yaşam durumlarına uyumda gerekli olan duygusal desteği sağlama konularında eğitimi olan profesyonel meslek elemanlarıdır “(Özbesler ve Duyan, 2009). Özbesler ve Duyan (2009) okul sosyal hizmet uzmanının görevlerini yedi başlık altında gruplamıştır:

1.Öğrencinin gereksinimlerini değerlendirme: Öğrencinin içinde bulunduğu gelişim dönemini de dikkate alarak psiko sosyal ve ekonomik yönlerden özel gereksinimlerini ve öğrenme sürecini etkileyen faktörleri inceleyerek değerlendirir.

2.Program planlama ve değerlendirme: Öğrencilere, ailelere ve okul personeline yönelik eğitim programlarının planlanması ve uygulanmasını gerçekleştirir.

3.Doğrudan hizmet etme: Sosyal hizmetin bir müdahale biçimi olan doğrudan hizmet hem normal gelişimi hem de özel gereksinimi olan öğrencilere uygulanabilir.

4.Savunuculuk: Okul sosyal hizmet uzmanı öğrencinin yasa, kural ve düzenlemeler çerçevesinde uyumu ve buna etki edecek gereksinimleri savunucu bir rolle ele almalıdır.

5.Konsültasyon: Okul sosyal hizmet uzmanı diğer okul personeli ile de (öğretmenler, okul yönetimi, okul psikoloğu, okul hekimi, okul hemşiresi) durum değerlendirmesi yapar ve işbirliği içinde çalışır.

6.Koordinasyon ve işbirliği: Ev-okul-toplum arasında ilişkileri değerlendirir ve işbirliği/koordinasyon sağlar.

7.Yönetim/Organizasyon: Görev yaptığı birimdeki sorumlulukların paylaşılması, bürokratik işlerin düzenlenmesi konularını çözümler.

2.4.İlgili Araştırmalar

2.4.1.Çocuk Hakları ve Farkındalığı Üzerine Yapılan Araştırmalar

2.4.1.1.Çocuk Hakları Üzerine Yapılan Araştırmalar

Çocuk Hakları ve Çocuk İstismarı ve İhmali konusundaki çalışmalar 2000'li yıllarla birlikte yaygınlaşmakta ve genel olarak tıbbi/adli ve ruhsal/sosyal bakış açısıyla ele alınmaktadır. Bu ilk çalışmalarda tıp/adli tıp/pediatri alanından konuya yaklaşan Kara, Biçer ve Gökalp'in (2004) çalışması sağlık çalışanlarının bazı istismar ve ihmal vakalarını tanımasını kolaylaştıran tanımlar yapmaktadır. Bu çalışmada istismarın oluşması için gereken koşullar, istismar türleri ele alınmakta, istismar şüphesi duyulduğunda izlenecek yol açıklanmaktadır. İlk olarak öykü alındıktan sonra fiziki muayene gerçekleştirilmelidir. Fiziki muayenede deri bulguları, morluklar, yanıklar, ısırıklar, düşme ve kırıklar, künt karın travması, nörolojik bulgular, oküler bulgular, ağız ve diş bulguları, cinsel istismarda fizik muayene bulguları ele alınmakta laboratuvar imkanlarından hangi bulgulara ulaşılmakta faydalandığı anlatılmaktadır (Kara ve diğ, 2004). 2007 yılında Tıraşçı ve Gören'in olayı Adli Tıp bakımından genel olarak değerlendirdikleri bir çalışmalarının da bulunduğu belirtilmelidir. Konu 2013 yılında adli tıp bakımından bir kez daha Acehan ve arkadaşları (2013) tarafından ele alınarak yeni araştırmalarla güncellenmiştir.

Daha çok adli tıp yönünden uzaklaşarak duruma Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı yönünden (yani psikiyatrik) ele alan çalışmalar da mevcut olup Taner ve Gökler'in (2004) çalışması vakaların psikolojik muayene ile nasıl tespit ve tedavi edilebileceklerini ele almıştır. 2009 yılında Pelendecioğlu ve Bulut'un istismar türlerinden biri (fiziksel) özelinde ve psikoloji bakımından konuyu değerlendirdikleri bir çalışmaları da bulunmaktadır. Bu çalışmada ise istismar şüphesinde muayene ve tespit yapacak psikoloğun izleyeceği yol ele alınmıştır.

Bakır ve Kapucu'nun (2017) yakın tarihli literatür incelemeleri çocuk ihmali ve istismarının Türkiye'de yapılan araştırmalara nasıl yansıdığı incelenmiştir. Bu çalışmaya göre konu ile ilgili araştırmaların yüzde doksanı son on yılda yayınlanmış olup araştırmacıların büyük çoğunluğu sağlık bilimleri alanındandır. Taramada aynı zamanda multidisipliner araştırma oranının %6 gibi düşük bir düzeyde olduğu

belirlenmiştir. Çalışmaların örneklemelerinde çocuk ve ergenler birinci sırada iken aile son sırada yer almaktadır. “Bulgularımıza göre, yapılan araştırmaların çoğunun çocuk istismarı olgularının sosyo demografik ve psikiyatrik özelliklerinin, yaygınlığının, risk faktörlerinin geriye dönük incelenmesini ve çocukluk çağı ihmal istismar yaşantılarının riskli davranışlar ya da psikiyatrik semptomlarla ilişkisinin incelenmesini amaçladığı, yani var olan bir durumu tanımlamaya yönelik yapıldığı görülmektedir” (Bakır ve Kapucu, 2017). Çalışmanın en önemli sonuçlarından biri “geri bildirim sonrası çocukların ve ailelerin tedavi ve rehabilitasyon sürecinde yaşadıkları zorlukların” çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili yapılmış araştırmalarda ele alınmamış olduğunun ortaya konmasıdır (Bakır ve Kapucu, 2017).

2.4.1.2. Çocuk Hakları Farkındalık Düzeyi Üzerine Yapılan Araştırmalar

2.4.1.2.1. Öğretmenlerin Farkındalık Düzeyi

Eğitimcilerin çocuk hakları farkındalığı üzerine yapılan araştırmalar makaleler ve yüksek lisans tezlerinden oluşmaktadır. Karabıyıklı (2017) Girne Amerikan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü ve Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü son sınıf öğrencilerden oluşturduğu örneklemının incelenmesi sonucunda büyük çoğunluğunun konu ile ilgili bir seminere katıldığı belirlenmiştir. Çalışma öğretmen adaylarının %90’ın üzerinde bir oranla çocuk ihmali ve istismarı konusunda bilgi sahibi oldukları ortaya konmuştur (Karabıyıklı, 2017). Konu hakkında meslek elemanları ile yapılan önemli bir diğer çalışma Pekdoğan ve Bozgün (2018) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık öğretmenlerinin farkındalığı ele alınmıştır. İncelenen grup %70 oranında istismar ve ihmal konusunda farkındalığı yüksek düzeyde çıkmıştır. Çalışmanın önemli sonuçlarından biri öğretmenlerin özellikle ailelerin eğitilmesi ile sorunun çözümü arasında bağlantı kurmuş olmalarıdır (Pekdoğan ve Bozgün, 2018).

Konu hakkında bu çalışmalar dışında bazı yüksek lisans tezleri de mevcuttur. Ahu Kürklü’nün (2011) öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmaliye yönelik farkındalık düzeyini incelediği çalışması bunlar arasında yer almaktadır. Kürklü çalışmasında Afyon İlinde, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı 23 ilköğretim okulunu ele almıştır (Kürklü, 2011). Çalışmaya katılan 226 öğretmenden hiçbirisinin çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili eğitim almadıkları, %90’a yakınının Çocuk Koruma

Kanunu hakkında bilgilendirilmedikleri ve %84'ünün bu konuda bir eğitime ihtiyaç duyduklarını belirttiği belirlenmiştir (Kürklü, 2011).

Dönmez'in (2009) Balıkesir İl merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet okullarının öğretmenleri ve öğrencilerinin ebeveynleri ile gerçekleştirdiği yüksek lisans tez çalışması da ilginç sonuçlar ortaya koymuştur: Katılımcıların büyük çoğunluğu "dayağı", çocuğun şaka olsun diye öcü ve canavarla korkutulmasını, çocukla küfürlü konuşulmasını istismar göstergesi olarak kabul etmişlerdir (Dönmez, 2009).

Bir diğer tez çalışması Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi'nde, Rehberlik ve Psikolojik danışmanlık, Okul Öncesi Öğretmenliği ve Zihinsel Engelliler Öğretmenliği bölümü öğrencileri ile Tezdiğ (2017) tarafından gerçekleştirilmiştir. Tezdiğ'in örnekleminin %80'i çocuk ihmali ve istismarı konusunda bilgi sahibi olduğunu, %40'ının bu konudaki bilgi düzeyini yeterli bulduğu görülmüştür. Aynı çalışmada ayrıca öğrencilerin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik bilgi düzeyleri cinsiyetlerine, uyruklarına, medeni durumlarına, sınıflara göre anlamlı bir fark görülmezken Güneydoğu Anadolu bölgesi yüksek bilgi düzeyi ile, düşük eğitimliler ise yüksek istismar puanları ile bölge ve eğitim durumunun farkındalık düzeyinde etkili olduğunu göstermiştir (Tezdiğ, 2017).

2.4.1.2.2.Ebeveynlerin Farkındalık Düzeyi

Ebeveynlerin farkındalık düzeyini inceleyen çalışmaların sayısı oldukça azdır. Yalçın, Koçak ve Duman (2014) yaptıkları çalışmada aileye ve çocuğa ait bazı sosyo-demografik özelliklerin ebeveynlerin çocuk istismarıyla ilgili tutumlarına etkisini incelenmiştir. Söz konusu çalışmada okul öncesi kurumlarda ve ilköğretim birinci sınıfta çocuğu öğrenim gören 63 anne ve 44 baba olmak üzere 107 ebeveyn kullanılmıştır. Araştırmada ebeveynlerin çocuk istismarına yönelik tutumları bağımlı değişken, aile ve çocuğa ait sosyo-demografik özellikler ise bağımsız değişken olarak belirlenmiştir. Çalışmaya katılanların sosyo-demografik özelliklerinin belirlenmesinde uygulanan formda yaş, eğitim durumu, gelir durumu, mesleği, çocuk sayısı, okula giden çocuk sayısı, ailenin yaşadığı evin kime ait olduğu, ebeveyn çocuk yetiştirme tutumu, aile tipi, çocuğun cinsiyeti, yaşı, çocuğun doğup büyüdüğü yer gibi bilgiler toplanmıştır. Bu testin (Anne Baba Sosyo-Demografik Özellikler Formu) dışında Çocuk İstismarı Potansiyeli Envanteri, Duygusal İstismar Farkındalık

Ölçeği ve Ailelerin Uyguladıkları Disiplin Yöntemlerine İlişkin Görüşme Formu uygulanmıştır. Çalışma sonucunda yapılan değerlendirmelerde araştırmaya katılan annelerin % 49'unun 26-35 yaş aralığında, %44'ünün ortaöğretim mezunu olduğu, %49'unun memur olarak çalıştığı, çalışmaya katılan babaların %40'ı 26-35 yaş aralığında, %54'ü üniversite mezunu, %66'sının memur olduğu belirlenmiştir. Grubun %63'ünün 1-3 çocuğu olduğu, %82'sinin gelir durumunu orta düzeyde olduğunu düşündüğü görülmüştür. Çalışmanın, "ailenin çocuk haklarına ilişkin benimsediği disiplin yöntem ve teknikleri" konusundaki sonuçlarından biri, çalışma grubundaki ebeveynlerin %55'inin eşitlik ve demokratik bir tutum içerisinde çocuk merkezli yöntemleri tercih ettiklerinin ortaya konmasıdır. Bununla birlikte %30 gibi yüksek bir oranda aile ise baskıcı ve itaate dayalı yöntemleri tercih ettiğini ortaya koymuştur.

Berrin Dinç'in (2015) ailelerin çocuk hakları eğitimi konusunda gerçekleştirdiği uygulamaları ayrıntılı biçimde ortaya çıkarmaya çalıştığı araştırmasında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı, tam gün eğitim yapan bağımsız anaokulları örnekleme için seçilmiştir. Bu kriterlere uygun anaokullarındaki 20 sınıfın her birinden gönüllü 15'i anne 5'i baba olmak üzere, genelde orta sosyo-ekonomik düzeydeki toplam 20 ebeveynin araştırma grubunu oluşturduğu çalışma yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğiyle gerçekleştirilmiştir.

Bu sorular vasıtası ile toplanan veriler betimsel analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçları arasında ebeveynlerin çoğunluğunun öncelikle çocuklarının görüşlerini ifade etme hakkından söz etmiş olmaları önemlidir. Ebeveynlerden 13'ü, çocuğun haklarına ilişkin olaylar yaşandığında, yeri geldiğinde konuştuklarını, 12 ebeveyn, kendisinin ve başkalarının haklarını anlayabilmesi için söz ve davranışlarımızın nedenlerini örneklerle açıkladıklarını belirtmişlerdir. Araştırma grubunun yarısı çocukların yapmasını istemedikleri davranışları yapmayarak, yapmasını istediklerini de yaparak model olduklarını belirtmiştir ki bu tutum örnek bir davranıştır.

Dinç'in (2015) çalışmasının sonuçları arasında 17 ebeveynin çocuklara haklarını kazandırmada kimi zaman sorun yaşadıklarını söylemiş olması da önemlidir. Ebeveynlerin çoğunluğu çocukların gelişim özelliklerinden kaynaklanan sorunlardan bahsetmiştir. İncelemekte olduğumuz çalışmanın bizim araştırmamız

açısından da en önemli noktası ebeveynlerin çocuk hakları eğitimine yönelik görüş ve önerileridir. Çalışma grubunun yarısı, okullarda öğretmen ve uzmanların aileleri çocuk hakları konusunda bilinçlendirmesi önerisinde bulunmuştur. Sekiz katılımcı okulda çocukların sahip oldukları hakların görseller, slaytlar, kısa filmler, oyun, drama gibi etkinliklerle yaşayarak öğretilmesini, sekizi ise uygun bir dille çocuğa haklarının anlatılmasının yeterli olacağını düşündüğünü belirtmiştir. Dinç bu çalışmasının sonunda aile içinde çocuk hakları eğitiminin geliştirilmesi için bir dizi öneri getirmektedir. “Çocuk hakları eğitimi konusunda aile, çocuk ve öğretmenlerin algısını ortaya çıkarmaya dönük geniş çaplı karşılaştırmalı araştırmalar” yapılması bu öneriler arasında ilk sırada yer almaktadır.

Kuzey Kıbrıs örneğinde gerçekleştirilmiş olmasından dolayı önemli olan Utku Beyazıt’ın(2015) çalışmasında, çocuğa yönelik cinsel istismar olgularının karakteristik özellikleri değerlendirilmiştir. Çalışmanın örneklemini 2013 Ocak ve 2014 Mayıs ayları arasındaki süreçte cinsel istismar iddiası nedeniyle polise intikal eden olay mağduru 22 çocuk oluşturmaktadır. Mağdurların tamamı kız olup neredeyse tamamının 12 yaş ve üzerinde oldukları, sanıkların tamamının erkek ve % 70’e yakınının 19-40 yaş arasında olduğu belirlenmiştir.

Yeşilkayalı ve Yıldız Demirtaş (2016) ilköğretim okulu öğrencilerinin ebeveynlerinin çocuk haklarına yönelik tutumları üzerine yaptıkları araştırmada 7. Sınıf öğrencilerinin ebeveynlerini incelemişlerdir. Veri toplama aracı olarak demografik bilgileri içeren “aile bilgi anketi” ve “çocuk haklarına ilişkin ebeveyn tutum ölçeği” uygulanan çalışmanın sonuçlarına göre ebeveynlerin çocuk haklarına ilişkin tutumları medeni durumlarına, algıladıkları gelir durumlarına, eğitim düzeylerine ve çocuk sayılarına göre farklılık göstermemektedir. Birden çok çocuğu olan ebeveynler “bakım ve koruma”dan yana tutum sergilerken eğitim durumunun yükselmesi durumunda da “bakım ve koruma” ağır basmaktadır. Çalışmanın şaşırtıcı sonuçlarından biri ise, araştırma sonuçlarına göre, ebeveynlerin çocuk hakları tutumları “devlet güvencesi ve desteği” boyutunda, çocuklarının cinsiyetlerine göre farklılaşmasıdır. Bu farklılaşma erkek çocuk lehine olup erkek çocuğu olan ebeveynlerin “devlet güvencesi ve desteği” tutum puanları daha yüksektir. Buna göre ebeveynlerin erkek çocukların haklarının devlet tarafından korunmasına, geliştirilmesine ve güvence altına alınmasına daha fazla önem vermektedir (Yeşilkayalı ve Yıldız Demirtaş, 2016). Bu çalışmanın en önemli sonuçlarından bir

diğeri ise ebeveynlerin çocuk hakları tutumunda ekonomik düzeyler arasında bazı farkların ortaya konmasıdır. Yani, alt ve orta sosyo-ekonomik düzeylerdeki okul ebeveynlerinin çocuk hakları tutumlarının daha üst sosyo-ekonomik düzeylerdeki okulların ebeveynlerine göre daha düşük olduğu belirlenmiştir.

2.4.2.Okul Sosyal Hizmeti Üzerine Yapılan Araştırmalar

Okul sosyal servisleri ya da okul sosyal hizmeti konusu ülkemizde yeni bir konudur. Özbesler ve Duyan 2009 yılındaki makalelerinde konu hakkında detaylı bir takdim sunmaktadırlar (Özbesler ve Duyan, 2009). Okul sosyal hizmetinin tarihsel gelişiminin, okul ortamında sosyal hizmetin rolünün detaylı olarak değerlendirildiği çalışma okul sosyal hizmet uzmanının görevlerinin sıralanmasıyla son bulmaktadır.

Okul sosyal hizmeti konusundaki bir diğer çalışma Kılıç ve Özkan'ın (2015) okul temelli aile danışmanlığında sosyal hizmetin rolü ve önemini inceledikleri çalışmalarıdır. Araştırma grubunu sosyal hizmet uzmanlarının oluşturduğu çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmada, katılımcıların büyük çoğunluğunun (%72,4) lisansüstü eğitim almamış olması bir eksiklik olarak değerlendirilmekte, bununla birlikte katılımcıların kendilerini birçok alanda yeterli düzeyde gördüğü ortaya konmaktadır. Kılıç ve Özkan bu çalışmalarında “sosyal hizmet uzmanlarının önemli rol ve sorumluluklarına rağmen Türkiye’de okul ortamlarında istihdam imkanı bulamamaları, bu alanda uygulamalar gerçekleştirmelerini engellediğini” tespit etmişler, bunu da “okul temelli aile danışmanlığı nasıl tanımlanabilir?” sorusuna verilen en yüksek cevabın “bilgim yok” (%36) olması ile de sosyal hizmet uzmanları arasında bu danışmanlık modeline dair bir farkındalık bulunmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Sosyal hizmet uzmanlarının Türkiye’de mevcut aile danışmanlığı (%87,6) ve okul danışmanlığı hizmetlerini (%95,2) yetersiz bulduğu ortaya konmuştur. Çalışmanın sonucunda sosyal hizmet uzmanlarının okul temelli aile danışmanlığı uygulamalarındaki rol ve önemine vurgu yapılmaktadır.

Okulda sosyal hizmetin gerekliliğinin eğitimciler tarafından değerlendirildiği bir diğer çalışma Gökğöz ve Kesgin (2015) tarafından gerçekleştirilmiştir. Toplam otuz iki öğretmende mülakat yöntemiyle görüş alınan çalışmada ilköğretimde aileden kaynaklı sorunların tespiti odaklı çalışılmıştır. Elde edilen sonuç beklenebileceği gibi eğitimci ile ebeveynler arasındaki ilişkinin ya çok kopuk olması ya da hiç

olmamasıdır. Öğretmenlerin velilerin tutumu konusundaki görüşlerinden biri de bazı öğrencilerin okul gereçlerini eksik getirmesi üzerinden dolaylı olarak elde edilmekte ve bu çocukların ihmal edildiği sonucuna ulaşılmaktadır. Çalışmanın çarpıcı sonuçlarından biri “öğretmenlerle yapılan görüşmede eğitimde emeksiz başarı beklemekte olan velilerin eğitime yaptıkları harcamaları gereksiz gördükleri fark edilmektedir” biçiminde ifade edilmektedir. Çalışmanın sonucunda öğretmenlerin ebeveynlerden beklentisinin çocukları ile daha fazla ilgilenmeleri ve çeşitli eğitimlerle çocuklarını daha doğru yöntemlerle yetiştirmeleri olduğu anlaşılmış, öğretmenlerin bazı durumlarda öğrencileri yönlendirebilecekleri bir sosyal servisin olması durumunda bazı sorunların daha kolay çözüleceğine vurgu yapılmıştır.

Ülkemizde Okul Sosyal Hizmetinin başlaması ile birlikte bu konuda genel değerlendirmelerin yapıldığı bazı çalışmalar da gerçekleştirilmiştir. Emel Yeşilkayalı'nın (2016) incelemesinde okul sosyal hizmetinin hangi ihtiyaçtan kaynaklandığı, bu uygulama ile hangi sorunlara yönelik çözümler üretildiği, uygulamanın üzerine temellendiği ana yaklaşım ve yeni yaklaşım örneklerinin neler olduğu ve uygulamanın nasıl yapılabilceği hakkında rehberlik eden model örnekleri değerlendirilmiştir. Türkiye’de okul sosyal hizmetinin önemi ve gerekliliğini Konya örneği üzerinden ele alan bir diğer çalışma Babahanoğlu ve Başer (2017) tarafından gerçekleştirilmiştir. Konya'nın Selçuklu İlçesi, Bosna Hersek mahallesinde devlet okulu öğretmenleri ile gerçekleştirilen çalışmada öğretmenlerin madde kullanan, şiddet görmüş, iletişim problemi yaşayan, psikolojik problemi olan öğrenci ile karşılaştıkları ve bu nedenle okul sosyal hizmet uzmanının gerekliliğine inandıkları sonucuna varılmıştır. Çalışmada ayrıca aile ile öğretmen arasındaki iletişimi de güçlendireceğinden okul sosyal hizmetinin çocuğun eğitimine olumlu etki yapacağı vurgulanmaktadır.

Bu bölümde ele alacağımız son çalışma Dağ ve Yıldız'ın (2017) bu kez lise öğrencileri ile yaptığı araştırmadır. Araştırma “okul ortamında sosyal ve kültürel faaliyetlere katılma(ma)k, öğrencilerin öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek üzerinde belirleyici bir etkendir” hipotezi test edilmiştir. Çalışma sonucunda okul ortamında sosyal ve kültürel faaliyetlere katılmayan öğrencilerin öğretmenlerinden algıladıkları bilişsel ve duygusal sosyal desteğin en düşük, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılanlarda ise en yüksek seviyede olduğu belirlenmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizlerinde kullanılan teknikler ele alınacaktır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel bir araştırmadır. Yıldırım'a (1999) göre nitel araştırmayı, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlamak mümkündür. Nitel araştırmalarda genellikle çevresel bilgi, sürece ilişkin bilgi ve algılar olmak üzere üç tür bilgi toplanmaktadır. Nitel araştırmanın temel özelliklerinden olan bütüncül yaklaşıma göre (Yıldırım ve Şimşek, 2013) nicel araştırmaların aksine bütün, parçalardan daha fazla anlam ifade etmektedir. Bunu gerçekleştirebilmek için de araştırma altındaki bireyin davranışlarını gerçekleştirdiği ortamın özellikleri ve bunların bireyin davranışlarına etkisi de incelenmelidir (Yıldırım, 1999). Bu yönü ile bir sosyal araştırmada geniş fırsatlar sunmaktadır.

Nitel araştırmalarda farklı yaklaşımlar bulunmakta olup bunlara araştırma deseni denmektedir. Bu araştırmada araştırma deseni olarak durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması deseni bir örnek, olgu ya da sosyal bir birimin, yoğun ve bütüncül olarak tanımlanması ve analiz edilmesidir. Sosyal olgular bağlı oldukları ortama göre şekillendikleri için, araştırmanın sonuçları ancak bu ortam içerisinde anlam kazanır ve başka ortamlara doğrudan genelleme yapmak mümkün değildir. Bu tespitten ardından her olayın kendi konteksti içinde değerlendirilmesi gerektiği, yorumların bulguların elde edildiği ortamdan bağımsız yapılmaması gerektiği konusunda uyarılmaktadır. Nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması özellikle bu gerçeği ön planda tutarak sosyal olguları araştırma çabası içine girer" (Yıldırım, 1999).

Nitel araştırma modellerinden durum çalışmasının en önemli özelliklerinden birisi de birden fazla durumun derinlemesine incelenebilmesidir (Büyüköztürk ve diğ., 2017). Bu araştırmanın başlangıç aşamasında araştırmanın amacı, ilköğretim çağında çocuk sahibi olan ebeveynlerin çocuk hakları konusundaki yaklaşımlarının

araştırılması olarak belirlenmişti. Çalışmanın ilerleyen aşamasında, sosyal hizmet alanından uzmanların da, toplumdaki çocuk hakları farkındalığı konusundaki görüşlerinin alınması kararlaştırıldığında, araştırmacının amacında bir değişiklik yapılmasına karar verildi. Bunun nedeni, yukarıda bu araştırma deseninin avantajları arasında sayılan “birden fazla durumun bir arada incelenebilmesi” özelliğinden faydalanmaya karar verilmesidir. Araştırmanın son deseninde, ilk olarak araştırma grubunu oluşturan ebeveynlerin çocuk hakları konusundaki görüşlerinin nasıl olduğunu incelemek olarak belirlenmiştir. Araştırmanın ikinci bölümü okul sosyal hizmeti konusuna odaklanmaktadır. Bu bölümde katılımcı ile araştırmacı, araştırmacının okulda sosyal hizmet konusunda kısaca bilgi vermesi yoluyla etkileşim içine de girer. Bu konudaki bilgilendirmeyi hali hazırda almış olan katılımcıya bu kez, artık farkında olduğu çocuk hak ihlalleri ile henüz bilgi edindiği okul sosyal hizmetinin çocuk hak ihlallerini önlemede üstlenebileceği rolleri bir arada değerlendirerek bu uygulamayı kendi çocuğunun okulunda görmek isteyip istemediği sorulmuştur.

3.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubu oluşturulurken tercih edilen yöntem amaçlı örnekleme yöntemleri arasında yer alan kolay ulaşılabilir durum örnekleme tercih edilmiştir. Bu yöntemde araştırmacı kendisine yakın ve erişilmesi kolay bir durumu seçebildiğinden araştırmaya hız kazandırmaktadır (Şimşek ve Yıldırım, 2013).

Çalışma grubu Girne ve Lefkoşa’da ikamet eden ilköğretim çağında çocuk sahibi gönüllü on ebeveynidir. Ebeveynlerden yedisi anne, üçü babadır. Tablo 1’de araştırmaya katılan ebeveynlerin tanıtıcı özellikleri yer almaktadır. Tabloda, araştırmaya katılan ebeveynlerin %20’sinin 18-30 yaş arası, %40’ının 30-40 yaş ve %40’ının da 40 yaş üstü grubunda yer aldığı, kısaca genç-orta yaş grubundan bir çalışma grubu mevcuttur. Benzer araştırmalarda, örneğin Yalçın ve diğ.’nin (2014) çalışmasında araştırma grubunun yaş ortalaması da 25-35 aralığında olup Berrin Dinç’in (2015) araştırma grubunda yaş aralığı 25-42’dir.

Tablo 1.

Ebeveynlerin Tanıtıcı Özellikleri

Rumuz	Yaş	Meslek	Eğitim Düzeyi	Medeni Durum
KE1	33	Ev Hanımı	Lise	Evli
EE1	41	Muhasebeci	Lise	Evli
KE2	43	Ev Hanımı	Lise	Evli
KE3	36	Ev Hanımı	Lise	Evli
EE2	33	Esnaf	Lise	Evli
KE4	41	Halkla İlişkiler	Üniversite	Evli
EE3	45	Esnaf	İlkokul	Evli
KE5	23	Memur	Üniversite	Evli
KE6	38	Ev Hanımı	Lise	Boşanmış
KE7	28	Öğretmen	Üniversite	Evli

Araştırmaya katılan on ebeveyninden üçü üniversite okumuştur. Ortaokul mezunu olan bir kişi ise ailevi sebeplerle liseye devam edemediğini beyan etmiştir. Eğitim durumunun incelemekte olduğumuz konuda bilgi düzeyi ve fiziksel ceza eğilim düzeyinde önemli bir veri olduğu bilinmektedir. Örneğin Dinç'in çalışmasında (2015) çalışmaya katılan velilerin eğitim durumları yüksektir. Buna paralel olarak araştırma sonucunda okulöncesi eğitim öğrencilerinin ebeveynlerinin çocuk hakları algısının yüksek olduğu gözlenmiştir. Nitekim Yeşilkayalı ve Yıldız Demirtaş (2016) çalışma gruplarındaki ebeveynlerin çocuk hakları tutumlarının tüm boyutlarında lisansüstü mezunu ebeveynlerde en yüksek düzeyde olduğunu

belirlemişlerdir. Buradan hareketle eğitim durumu yükseldikçe çocuk hakları farkındalık düzeyi de artmaktadır çıkarımı yapılabilir. Bu bakımdan bizim çalışma grubumuz değerlendirildiğinde on kişiden üçünün üniversite mezunu olması nedeni ile farkındalık düzeyinin çok yüksek olması beklenmemektedir. Katılımcıların meslekleri arasında ev hanımı (4), esnaf (2), muhasebeci, öğretmen, memur ve halkla ilişkiler yer almaktadır. Araştırmaya katılanlardan bir kişi boşanmış olup diğerleri halen evlidir. Araştırmaya katılanların tamamı orta gelir düzeyine sahiptirler. Araştırmaya katılanların tamamı Kıbrıslıdır. Sosyo-demografik verilere ait bir not olarak iki katılımcı Kıbrıs'ın uzun yıllar İngiltere ve Kanada'da yaşamış olduklarıdır.

Çalışmada aynı zamanda KKTC'de ve Türkiye'de görev yapan dört sosyal hizmet uzmanının kişisel görüşleri de ele alınmıştır. Uzmanlardan oluşan örneklem ise kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Bu sosyal hizmet uzmanlarının tümü kadın olup 37-44 yaş aralığındadırlar (Tablo 2). Üç kişi 18, bir kişi 16 yıllık mesleki deneyime sahiptir. İki Türkiye'de, ikisi KKTC'de görev yapmaktadırlar.

Tablo 2.

Sosyal Hizmet Uzmanlarının Tanıtıcı Özellikleri

Rumuz	Yaş	Cinsiyet	Görev Yeri	Mesleki Deneyim Süresi
SHU1	37	Kadın	Magosa	16
SHU2	44	Kadın	Ankara	18
SHU3	44	Kadın	Magosa	18
SHU4	40	Kadın	İstanbul	18

3.3. Veri Toplama ve Kullanılan Araçlar

Nitel araştırmanın birbirinden farklı bilgi toplama yöntemleri bulunmaktadır: görüşme, gözlem ve yazılı belge incelemesi. Bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. “Görüşme insanların perspektiflerini, tecrübelerini,

duygularını ve algılarını ortaya koymada kullanılan oldukça güçlü bir yöntemdir. Görüşmede kullanılan temel yöntem sözlü iletişimidir” (Yıldırım, 1999).

Araştırma verilerinin toplanmasında bilgi formu ve görüşme formu olmak üzere, birbirini takip eden iki form kullanılmıştır (Ek). Araştırma birkaç aşamalı olduğundan görüşmelerde etkileşimi güçlü tutmak üzere araştırma katılımcılı yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde sorular önceden belirlenmiştir, araştırmacı bunların dışına çıkamaz. Araştırmacının görüşmeye katılımı ise soruları soran ve yönlendiren kişi olması, sorulan soru hakkında bir ön bilgi vermesi gibi durumlarla mümkün olmaktadır. Bu araştırmada bunlardan ikisi de kullanılmıştır. Sorular formdaki sıra ile araştırmacı tarafından okunmuş, cevaplar kaydedilmiş, sorulan bazı soruların kısa cevapları katılımcıya okunarak görüşmeye devam edilmiştir. Bilgi formunda ebeveynlerin sosyo-demografik özelliklerine, görüşme formunda ise çocuk haklarına yönelik görüşlerine yönelik sorular yer almaktadır. Araştırmanın her evresinde alan yazın taraması yapılmış, çalışmanın kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur.

3.3.1.Bilgi ve Görüşme Formu

Uzun süren yazın alan incelemesinden sonra yöntemin problemi çözümlenmeye uygun olup olmadığı değerlendirilmiş ve araştırmada sorulacak sorular araştırmacı tarafından belirlenmiş ve 3 uzman görüşü alınmıştır (Ek 2).Bilgi formundaaraştırmaya katılan bireylerin yaş, cinsiyet, uyruk, doğum yeri, medeni durumu, ekonomik düzeyin belirlenmesi amacıyla bazı sorular yer almaktadır.

Ebeveynlere ve uzmanlara iki ayrı form uygulanmıştır. Ebeveynlere uygulanan görüşme formunda, ebeveynlerin çocuk istismarı ve ihmali ve okul sosyal hizmeti konularında bilgi sahibi olma durumlarının gözlenmesi amacıyla hazırlanmış aşağıda yer alan sorular bulunmaktadır:

- 1- Çocuğun hukuki tanımı nasıldır? Çocuk kime denir? Çocuk nasıl tanımlanır?
- 2- Çocuk haklarını biliyor musunuz?
- 3- Çocukların hangi hakları bulunmaktadır?
- 4- Çocuk ihmal ve istismarının ne olduğunu biliyor musunuz?
- 5- Çocuk ihmal ve istismarı türlerini sayabilir misiniz?
- 6- Okulda çocuklarınıza hakları öğretiliyor mu?

- 7- Çocuğunuza bağırdığınız ya da vurduğunuz oldu mu?
- 8- “Okul sosyal hizmeti” nedir, hiç duydunuz mu?
- 9- Çocuğunuzun okulunda okul sosyal hizmeti olması konusunda ne düşünüyorsunuz?
- 10- Okul sosyal hizmeti uygulamasının çocuk ihmal ve istismarının önlenmesinde bir rolü olabilir mi?

Problem konusunda daha fazla bilgi toplayabilmek için, alanda bizzat çalışmakta olan uzmanların da görüşleri alınmış, Adada az sayıda bulunan sosyal hizmet uzmanlarından ikisinin ve Türkiye’den de iki uzmanın bu konudaki görüşleri sorularak kanaatleri değerlendirilmiştir. Sosyal hizmet uzmanlarına şu sorular sorulmuştur:

- 1- Toplumda ebeveynlerin çocuk hakları farkındalık düzeyini nasıl değerlendirirsiniz?
- 2- Çocuk hak ihlallerinin önlenmesinde okul sosyal hizmeti uygulamasının bir rolü olabilir mi?
- 3- Sizce meslektaşlarınız çocuk hakları konusunda yeterli midir?

3.4.Verilerin Toplanması

Araştırma verileri Girne ve Lefkoşa İlçelerinde 2018 yılı Ocak-Mayıs ayları arasında katıldığım aile seminerlerinde belirlenen bireylerden şahsen toplanmıştır. Bilgi ve Görüşme formu uygulanmadan önce araştırma hakkında bilgi verilerek verecekleri bilgilerin sadece bilimsel amaçlar için kullanılacağı konusunda bilgilendirildiler. Tüm görüşmeler, katılımcıların rızası da alınarak ses kayıt cihazı ile kayıt altına alındılar. Gerek görüşme gününde araştırmacı tarafından doldurulan form gerekse ses kayıtları çözümlenerek her katılımcı için bilgisayar ortamında nihai bir görüşme formu oluşturulmuştur.

3.5.Araştırmacının Rolü

Bir nitel araştırmanın aşamalarından birisi de araştırmacının katılımcı rolünün belirlenmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). “Nitel araştırmada araştırmacı, konusu ile ilgili olarak alanda zaman harcayan, alanı yakından tanıyan, alanda yaşananları paylaşan ve katılımcılarla yakın ilişki kuran kişidir. Bu durumda araştırmacının gözlem ve yorumları araştırma sonucunu belirleyen önemli bir etken olabilir. Nitel

araştırmada araştırmacıya verilen bu esneklik, araştırmacının araştırmadaki rolünü açıkça belirlemesi ve ortaya koymasını gerekli kılmaktadır. Katılımcı bir rol oynayacak araştırmacının kendi rolünü açıkça belirlemesi ve kendi varsayım ve önyargılarının farkında olması, araştırmacıdan beklenen önemli bir sorumluluktur” (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırmada araştırmacının katılımcı rolü, bir sosyal hizmet uzmanı olarak toplumda tanınırlığı olmasından yola çıkarak, görüşmeler sırasında katılımcılara okul sosyal hizmeti hakkında kısaca bilgi vermesi ile sınırlıdır.

3.6.Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde; verilerin kodlanması, temaların bulunması, elde edilen verilerin kodlara ve temalara göre düzenlenmesi ve son olarak bulguların yorumlanması aşamalarından oluşmaktadır. Verilerin yorumlanmasında betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, elde edilen verilerin araştırmacı tarafından oluşturulan belirli başlıklar altında açıklanması, yorumlanması, neden-sonuç ilişkilerinin tartışılması ve sonuca ulaşılmasını hedefleyen bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Veriler değerlendirilirken öncelikle görüşme formunda yer alan on soruya katılımcıların vermiş oldukları cevaplar yazılı duruma getirilmiştir. Görüşme formu tasarlanırken elde edilmek istenen veriler aşağıdaki üç ana temaya aittir:

- Ebeveynlerin çocuk haklarına ilişkin görüşleri
- Ebeveynlerin çocuk ihmali ve istismarına ilişkin görüşleri
- Ebeveynlerin okul sosyal hizmetine yönelik görüşleri

3.7.Geçerlik ve Güvenirlik

Bu araştırmada inandırıcılığı sağlamak amacıyla şunlar gerçekleştirilmiştir: a) çalışma grubunu oluşturan ebeveynlerle araştırmacı, çeşitli zamanlarda gerçekleştirilen aile seminerleri aracılığı ile bir araya gelmiş, yüz yüze etkileşim sağlanmıştır. b) araştırmanın problemi ve alt problemlerine yönelik sahada deneyime sahip uzmanların görüşleri ve değerlendirmeleri alınmış, araştırma sonucunda elde edilen veriler bu görüşlerle karşılaştırılmıştır.

Nitel araştırma ile elde edilen sonuçların benzer ortamlara “aktarılabirliği” için ayrıntılı betimleme ve amaçlı örnekleme stratejileri kullanılabilir (Yıldırım, 1999). Bu araştırmada, verilerin özgünlüğü korunarak katılımcıların görüşlerinden doğrudan alıntılar kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmanın amaç ve alt amaçlarına yönelik bulgulara ve bulguların yorumlanmasına yer verilmiştir.

4.1.Ebeveynlerin Çocuğun Hakları Konusundaki Görüşleri

4.1.1.Çocuğun Tanımı

Araştırmanın amaçları arasında yer alan ebeveynlerin çocuk hakları bilgi durumlarının belirlenmesi amacı ile görüşme formunda katılımcılara “*Çocuğun hukuki tanımı nasıldır? Çocuk kime denir? Çocuk nasıl tanımlanır?*” sorusu yöneltilmiştir (Bkz.: Görüşme Formu, Ek 1). Çalışma grubundaki ebeveynlerin çoğunluğunun (EE1, EE3, KE3, KE4, KE5, KE6, KE7) çocuğun hukuki tanımını olması gerektiği biçimiyle tanımlayabildikleri görülmüştür: Örneğin bir ebeveyn bu tanımı “*Çocuk yasada, 18 yaşından küçük herkes demektir*”(KE3) biçiminde tanımlamıştır. Bir ebeveyn yaptığı tanımın hukuktaki tanım olup olmadığından tereddüt ederek “*Çok da hukuğa girer mi bilmem ama, on sekiz yaşına kadar herkes çocuktur*”(KE4) demiştir. Öte yandan eksik ve yetersiz cevaplar arasında yer alan “*12 yaşına kadar herkese çocuk denir*” (KE2) tanımında katılımcının yaş konusunda yanıldığı, ancak “*Çocuk, bir ferttir (EE2)*”ve “*Çocuk demek, yani, onlar da bireydir (KE1)*”cevabını veren katılımcıların çocuğun tanımını yeterli düzeyde yapamadıkları görülmüştür.

4.1.2.Çocuk Hakları

Çalışma grubunun çocuk temel hakları konusundaki bilgi durumunu gözlemlemek üzere ebeveynlere “*Çocuk haklarını biliyor musunuz?*” ve “*Çocukların hangi hakları bulunmaktadır?*” soruları sorulmuştur. Ebeveynlerin tamamı çocuk hakları terimini duymuş olduklarını ifade etmiştir. Örneğin bir katılımcı “*Tabi, yasalarımızda çocukların çeşitli hakları vardır (EE2)*”cevabını vermiştir. İki katılımcı ise duyduklarını ama çok da emin olmadıklarını ifade etmişlerdir: “*Duydum çok ama şimdi tarif edemem (EE3)*”, “*Duydum ama...(KE6)*”.Bir ebeveyn “*Çocukların da yetişkinler gibi hakları olmalıdır, İnternet dünyası çocuklar için bir tehdittir ve çocukların bunlardan korunması*

gerekir(EE1)” biçimindeki cevabı ile aslında bir bilgi değil bir kanaat belirtmiştir. Bununla birlikte bu katılımcı kanaatine, çocukların güvenli internet kullanımı hakkını gerekçe göstermekle çocuk haklarının farkında olduğunu göstermiştir.

Üç katılımcının çocuk haklarının, yerel yasalarla belirlenen ve devlet sorumluluğunda bir konu olduğu izleniminde oldukları gözlemlenmiştir. Bu gözleme neden olan ifadeler şunlardır: *“Tabii, yasalarımızda çocukların çeşitli hakları vardır (EE2)”*; *“Çocukların da çeşitli hakları vardır yasalarımızda, işte sosyal hizmetler mesela bakıma muhtaç çocuklarla ilgilenir (KE1)”*, *“Tabii çocuklar devletin garantisindedir, yasaları vardır özel (KE2)”*, *“Tabii, çocukların da hakları bulunmaktadır, devletin görevleri arasındadır (KE4)”*. Çocuk haklarının hukuki bir konu olduğu ve sınırlarının yasalarla belirlenebileceği gerçeği düşünüldüğünde çocuk haklarının da yasalarla belirlenmiş bir konu olacağı aşıkardır. Ama günümüzde çocuk hakları denildiğinde çok daha evrensel bir kavramdan söz edilmektedir. Yerel yasalar da uluslararası kurallarla uyumlu olmak zorundadır. Çocuk haklarının uluslararası ya da evrensel bu konumuna ise sadece üç kişi değinmiştir: *“İnsan hakları gibi, Birleşmiş Milletler çocukların da haklarını belirledi ve korumak için uğraşılıyor (KE3)”*, *“Dünya Çocuk hakları diye bir şey vardır duyduğum tabii (KE5)”*, *“Evet, Evrensel çocuk hakları BM tarafından belirlenir (KE7)”*. Bu tespitlere göre bir grubun çocuk haklarını temel insan hakları çerçevesinde, diğer grubun ise temel vatandaşlık hakkı olarak değerlendirdiği görülmektedir. Dinç’in (2015) çalışmasında da ebeveynler kendilerine çocukların ne gibi hakları bulunduğu sorulduğunda evrensel değerler olan sağlık, eğitim, temiz ve sağlıklı çevrede yaşam haklarının yanı sıra bazı sosyal haklar da sıralanmıştır: Örneğin *“isteklerini, duygularını, fikirlerini ve görüşlerini dile getirme”* hakkı. Bu durumda ebeveynlerin çocuk hakları konusunu çocukları, toplum ve devlet ile olan ikili ilişkilerini dikkate alarak düzenlediğine işaret etmektedir. İlk görüş; çocukların toplumda bazı hakları bulunmaktadır, bu haklardan doğan gereklilikler devlet tarafından karşılanacaktır biçiminde özetlenebilir. İkinci görüş bu konunun yerli yasaların ötesinde olduğunu, her ülkenin BM tarafından belirlenmiş kriterlere temel seviyede de olsa uyması gerektiğinin bilincindedir. Sadece yaşamakta oldukları ülkede değil dünyanın değişik birçok yerinde de geçerli kurallar olduğunu bilmektedir. Ebeveynlerin çocuk haklarını çocukları ile aralarındaki ilişki düzeyinde değerlendirdiklerinde ise kendi “patron” konumlarını açık ettikleri gözlenmiştir.

Karar alma sürecinde çocukların da fikrinin alınması temel çocuk haklarından birisidir. Bu çocuk hakkı ebeveynler tarafından en fazla ihlal edilen haklarından birisidir. Ebeveynlerin çocukları ile en fazla sorun yaşadıkları alan olduğu göz önüne alındığında bu konuda fikir belirten ebeveynlerin çocuklarına bu hakkı tanımış oldukları sonucu çıkmaktadır.

Çocuk haklarına yönelik ebeveyn görüşlerinin ele alındığı Dinç'in (2015) araştırmasında, araştırma grubu okul öncesi eğitim öğrencilerinin ebeveynleridir. Bu çalışmada yaşı daha küçük çocukların ebeveynlerinin çocuk hakları konusunda bakım ve koruma konularında önceleyici bir yaklaşımları olduğu gözlenmiştir. Araştırmanın önemli bir diğer sonucu, ebeveynlerin okulöncesi eğitim kurumlarında çeşitli etkinlikler yoluyla hem kendileri hem de çocukları için çocuk hakları eğitimi verilmesini talep etmiş olmalarıdır. Görüldüğü gibi, ebeveynlerin çocuk haklarına ilişkin algısı okul ortamındaki çeşitli etkinlikler sayesinde gelişmiş olacak ki benzer bir yöntemle eğitim alınması talep edilmektedir.

Ebeveynlerden çocuk haklarını saymaları istendiğinde altı kişi temel çocuk haklarından en az ikisini sıralamıştır. Çocuk temel haklarının farklı kategoriler içinde sıralanmakta olduğunu bilen bir katılımcı "*Çocukların farklı alanlarda birçok hakkı vardır, örneğin eşitlik, eğitim hakkı, beslenme hakkı gibi (KE7)*" diyerek konudan fazlasıyla haberdar olduğunu göstermiştir. Öte yanda bir diğer katılımcı "*Çocuklar özgür olmalıdır en başta, yani birçok şey yapılırken onlar da dikkete alınmalıdır, mesela yeterli sayıda çocuk parkı her yerde olmalıdır (EE2)*" diyerek kent yönetimlerinin sorumluluklarına dikkati çekmiştir. Bir diğer katılımcı çocukların güvenlik haklarına öne çıkararak "*Çocuklar her türlü şiddete karşı korunmalıdır mesela, her çocuk devletin güvencesindedir...(EE1)*" demiştir. Ebeveynler tarafından sayılan çocuk hakları arasında yoğunluk sırasına göre eğitim ve sağlık, katılım hakkı, bakım, barınma ve beslenme, güvenli çevre, yaşam hakkı ve eşitlik hakları yer almaktadır.

Yapılan değerlendirmeye göre, katılımcıların çocuk temel hakları bilgi durumlarının -diğer birçok çalışmada olduğu gibi-yetersiz olduğu görülmüştür. Bununla birlikte tüm katılımcılar bu başlığı duyduklarını, önemli bir konu olduğunun farkında olduklarını ifade etmişlerdir. Buna göre ebeveynlerin bir şekilde bilgilendirildikleri, ancak bir bölümünün dikkatini bu konuya verecek kadar konuyu

önemsememiş olduğu sonucuna varılmaktadır. Katılımcılarda bu konudaki soruları yanıtlarken gözlemlenen çekimser tutumun, bu konuda hiç akademik eğitim almamış olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Kaldı ki konuya ilişkin önemli bir branş olan okulöncesi öğretmenliği ve psikolojik danışman adaylarının çocuk ihmal ve istismarı konusunda kendini ancak %37 oranında yeterli gördüğünü gösteren çalışmaların yanı sıra (Karabıyıklı, 2017), öğretmenlerin %87'sinin çocuk koruma kanunu hakkında bilgilendirilmediklerini söyledikleri araştırmalar da mevcuttur (Kürklü, 2011). Toplumda meslek profesyonellerinin de kendilerini çok yeterli görmedikleri bu konuda ebeveynlere ilişkin tespit edilen yetersizlik, doğru olmamakla birlikte normalleşmektedir. Ancak bu durumun kanıksanmaması, ilk başta meslek profesyonelleri olmak üzere toplumun her kesiminin bu konuda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Kaldı ki bu konuda yukarıda örnek verilen iki çalışmanın sonuç bölümlerinde de, bu konuda sistemli eğitimlerin en azından profesyonellere verilmesi önerilmektedir.

4.1.3.Çocuk Hakları Eğitimi

Ebeveynlerin, çocuklarına haklarının okulda öğretilip öğretilmediği konusundaki görüşlerini öğrenmek üzere bilgi formunda “okulda çocuklarınıza hakları öğretiliyor mu” sorusu yer almaktadır. Ebeveynlerden ikisi bu konuda hiçbir bilgileri olmadığını söylemiştir. Beş katılımcı ise emin olmamakla birlikte öğretilmekte olduğu kanaatindedir. Örneğin bir katılımcı “*Emin değilim ama muhakkak öğretiyorlardır diye düşünüyorum (EE2)*”, bir diğeri ise “*Emin değilim ama öğretilir diye düşünürüm (KE6)*” demiştir. Ebeveynlerin bu konudaki kanaatlerinin, beklentilerinin de bu yönde olmasından kaynaklandığı düşünülmelidir. Ebeveynlerin bu konudaki beklentilerinin yüksek olduğunu gösteren bir çalışmada ebeveynlerin büyük bölümü çocuk hakları eğitiminin hem çocuklar hem de ebeveynlere yönelik olarak okullarda uzmanlar tarafından verilmesi önerisinde bulunmuşlardır (Dinç, 2015).

Bir katılımcı, çocuk hakları eğitimini bir ders olarak değerlendirdiğinden “*Bilmiyorum, ama öyle bir ders olsaydı bilirdim, heralde yoktur (KE1)*” cevabını vermiştir. Bu cevap bize ebeveynlerin genelde çocuklarının dersleri ve ödevleri ile daha yoğun ilgilendiklerini, sosyal gelişimlerini geri plana attıklarını bir yaklaşımı hatırlatmaktadır. Bir ebeveyn “*Çok kapsamlı olmasa da bazı araştırmalar, etkinlikler*

oluyor, biliyorum (KE3)” cevabını vermiştir. Bu sayede bu ebeveynin okuldaki etkinlikleri ve çocuğunun bireysel eğitim etkinliklerini yakından takip etmekte olduğu anlaşılmaktadır.

4.2.Ebeveynlerin Çocuk İhmali ve İstismarı Konusundaki Görüşleri

Ebeveynlerin çocuk ihmali ve istismarı konusundaki görüşleri çalışmanın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu durumu incelemek üzere katılımcılardan önce çocuk ihmal ve istismarını tanımlamaları istenmiştir. Katılımcılarının yarısı çocuk ihmal ve istismarını, minimum kabul sınırı üzerinde cevaplamıştır. Örneğin bir katılımcı *“İhmal demek, mesela yetersiz beslenme, sağlıksız bakım koşulları çocuğun ihmal edilmesi demektir. İstismar daha kötüdür, mesela çocuğa bağırarak, vurmaya, fiziki istismardır. Bir de cinsel istismar vardır, o da taciz, tecavüz olaylarını kapsar (KE3)”* yanıtını vermiştir. Yanıtlar incelendiğinde ebeveynlerin ihmali kelime anlamı içerisinde değerlendirdikleri görülmektedir: *“Çocuğu ihmal etmek, ilgilenmemek, ihtiyaçlarını karşılamamak...(EE1)”, “Çocuğun ihmali, anne babanın çocuğa yeterince ilgi göstermemesi, bakımını yapmaması demek (KE5)”*. Katılımcılardan ikisi çocuk ihmali için çocuğun ihtiyaçlarının karşılanmaması olarak tanımlarken *“İhmal çocuktan ilgiyi bakımı esirgemek, ihtiyaçlarını görmemek (KE7)”,* bir diğeri çocuğa yeterli ilginin gösterilmemesini ihmali olarak tanımlamıştır. Bir katılımcı ise beslenme ve sağlık konusundan örnek vererek ihmali açıklamıştır: *“İhmal demek, mesela yetersiz beslenme, sağlıksız bakım koşulları çocuğun ihmal edilmesi demektir (KE3)”*.

Ebeveynlerden sadece birisinin istismarın çocuğa “zarar veren” bir davranış olması üzerinden tanımladığı görülmektedir: *“istismar çocuğa zarar vermek. Cinsel istismar gibi (KE4)”*. Ebeveynlerin geri kalanı yaygın olarak bilinen istismar türlerinden örnekler vererek konuyu bildiklerini ifade etmişlerdir: *“...istismar daha değişiktir, şiddet de olabilir, en kötüsü de tabii tecavüzdür...(EE1)”, “...istismar etmek, en kötüsü cinsel istismardır, çocukların kullanılması (KE5)”*. İki katılımcı dayanın, bir katılımcı bağırmanın da istismar dahilinde olduğunu belirtmiştir: *“İstismar daha kötüdür, mesela çocuğa bağırarak, vurmaya, fiziki istismardır (KE3)”, “...istismar fiziksel de olabilir, dayak gibi (KE7)”*.

Birçok katılımcı istismar ve ihmalin tanımını yaparken bazılarını saymış olsa da, ebeveynlerden çocuk ihmal ve istismarı türlerinden bildiklerini sıralamaları

istenmiştir. Tüm katılımcılar en az bir istismar türünü saymış olup, herkesin saydığı bu istismar türü cinsel istismar olmuştur. Altı katılımcı cinsel istismarın yanı sıra fiziksel istismarı da sıralamıştır. İki katılımcı bunlara ek olarak duygusal istismarı da sayarak üç istismar türünü de sıralamışlardır. Bir katılımcı “*cinsel istismar türünü saydıktan sonra çocuklara dilencilik yaptırılmasını istismar türlerine örnek olarak saydığı görülmüştür*” (EE2). Bu noktada ebeveynlerin cinsel istismar türü konusunda oldukça hassas oldukları görülmektedir.

Ebeveynlerin çocuk haklarına ilişkin tutumlarını gözlemlemek üzere görüşme formunda katılımcıların çocuklarına bağırma veya vurma eyleminde bulunup bulunmadıklarına yönelik bir soru yer almıştır. Ebeveynlere samimiyetle “*çocuğunuzla hiç yüksek sesle konuştuğunuz ya da bağırdığınızı, vurduğunuz oldu mu,*” sorusu yöneltildiğinde dörtkişi (EE1, EE2, KE1, KE6) çok sıklık belirtmeksizin bu eylemlerden en az birini yaptıklarını ifade etmişlerdir. “*Kimi zaman yoğun stresli bir gün geçiririz, öyle bir günün sonunda bile mi*” diye sorulduğunda ise iki katılımcı daha “*çok ender de olsa yüksek sesle konuşmak durumunda kaldığını*” (EE3, KE2) ifade etmiştir. Katılımcılardan bir baba “*şiddete karşıyım ama çok nadir oluyor*” (EE1) cevabı vermiştir. Bu cevabın fiziksel şiddeti de uyguladığı şeklinde ifade edilebilir. Diğer katılımcılar (EE2, EE3, KE1, KE2, KE6) ise “*vurma ya da dayaya karşı olduklarını, ama ender sıklıkta bağırma veya yüksek sesle konuşmak durumunda kaldıklarını*” ifade etmişlerdir. Örneğin bir baba “*yok vurmam, vurmam da hiç, ama belki arada bağırırım* (EE3)”, bir diğeri ise “*yok vurma yok ama bağırma ara sıra olur* (EE2)” cevabını vermiştir. Anne ebeveynlerden biri “*aslında vurmam hiç, asla, ama bazen biraz yüksek sesle bağırırım*” (KE1), bir diğeri “*vurma falan olmaz, bağırma çok az*” (KE6) cevabını vermiştir. İlginç ifadelerden birisi bir anne tarafından şöyle dile getirilmiştir: “*asla vurmam, arada biraz yüksek ses kullandığım olur ama şiddet asla, hatta ben çocuklarıma şiddete sessiz kalmamalarını öğretiyorum*” (KE2). Şiddet kullanmadığını, arada yüksek sesle konuştuğunu ifade eden bu ebeveyn şiddete karşı duruşunu güçlü biçimde vurgulamış, çocuklarına şiddete karşı sessiz kalmamalarını öğrettiğini söylemiştir. Kendi içinde çelişkiler bulunsa da bu ebeveynin çocuğa karşı fiziksel cezalandırmaya güçlü biçimde karşı olduğunu kabul etmemiz gerekmektedir. Çalışma grubundaki on kişiden dördü (KE3, KE4, KE5, KE7) bu eylemlerin hepsine karşı tavır almıştır. Örneğin bir kişi “*yok bizim evde gürültü patırtı olmaz, bağırma vurma falan hiç*

olmadı” (KE3), bir diğeri “*yook, hiç yapmadım, kıyamam zaten*” (KE5) dediği görülmüştür.

Çocukla yüksek sesle konuşmak, bağırarak, azarlamak gibi eylemlerin ebeveynler tarafından sıklıkla kullanıldığı hatta bağırıltılsa bazı hafif fiziksel cezaların verilebileceği önerilen çalışmalar mevcuttur (Küçük ve diğ., 2017). Çalışma grubundaki birçok kişinin istismar türlerini sıralayabildikleri göz önüne alındığında, bu davranışların fiziksel şiddet kapsamına girmekte olduğunun da farkında oldukları kabul edilmelidir. Zaten bağırma veya vurma eyleminde bulunan ebeveynlerin tavırlarından bu konuda kendilerini hatalı buldukları izlenimi oluşmuştur. Örneğin bir ebeveyn “*şiddete karşıyım ama çok nadir oluyor*” (EE1) demiştir. Bu bulgulardan yola çıkarak çocuk haklarına aykırı olduğunu bildiği halde araştırmaya katılan ebeveynlerin %80’i çocuğuna en az bir kez sözlü şiddet uyguladığı söylenebilir.

Bu sonuçla benzer sonuçları gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Küçük ve diğ.’nin (2017) araştırmasına katılan ebeveynlerin yarıya yakını çocuğuna fiziksel ceza uyguladığını belirtmiştir. Aynı araştırmanın ilginç sonuçlarından birinin ise, çocuğuna şiddet uygulayan ebeveynlerin çocukların büyütülmesi sırasında uygulanan fiziksel cezanın nedenleri olarak anne ve babanın çocuğu kontrol etme/disipline sağlama isteği, ekonomik nedenler, ebeveynlerin bazı kişisel özellikleri, aile yapısı ve ebeveynlerin yaşadığı psikolojik sorunlar olarak sıralamış olması (Küçük ve diğ., 2017) olarak ifade edilebilir. Öte yandan şiddet uygulamayan katılımcılar fiziksel cezanın nedenlerini ebeveynlerin kültürel yapısı, öğrenim düzeyleri, ailenin bilinçsizliği, gelenek ve görenekler ile ebeveynlerin alkol/sigara ya da madde bağımlılıkları olarak sıralamışlardır. Aynı araştırmada şiddet uygulayan ebeveynlerin %64’ünün çocukluğunda ailesinden fiziksel ceza gördüğü, öte yandan şiddet uygulamayan ebeveynlerde bu oranın %40 civarında olduğu tespit edilmiştir. Bu da fiziksel cezaya maruz kalmış ebeveynlerin fiziksel ceza vermeye daha yatkın olduğu sonucuna ulaşılabilir. Yapılan araştırmalar çocuk istismarının en yaygın biçimde evlerde yaşandığını ortaya koymaktadır (Yalçın ve diğ., 2014). Yalçın ve diğ.’nin (2014) araştırmasında, ebeveynlerin yüzde ellisi eşitlik ve demokratik bir tutum içerisinde çocuk merkezli yöntemleri tercih etse de yüzde otuzluk bir kesimin istisnasız baskıcı ve itaate dayalı yöntemleri tercih ettikleri ortaya konmuştur. Bu durum tüm ailelerin en az yüzde ellisinin bu katı yöntemleri tercih ettikleri biçiminde

okunursa, çalışmada fiziksel şiddet uygulayan ebeveyn sayısının yüksek olması anlam kazanmaktadır.

Burada belirtilmesi gereken bir başka tespit daha mevcuttur. Çocuk ihmal ve istismarı konusunda farkındalığı en yüksek iki kişinin, uzun yıllar yurt dışında (İngiltere ve Kanada) yaşamış kişiler olmalarıdır. Bu iki ebeveyn bu konudaki bilgileri çocuklarının okullarında sosyal servislerin düzenlediği toplantılardan ve broşür, kitapçık benzeri belgelerden öğrendiklerini belirtmişlerdir.

4.3. Ebeveynlerin Okul Sosyal Hizmeti Konusundaki Görüşleri

Görüşmenin son bölümünde katılımcılara Okul Sosyal Hizmeti ile ilişkili üç soru sorulmuştur. İlk olarak çalışma grubunun okul sosyal hizmetinin ne olduğunu bilip bilmediği, böyle bir şeyi duyup duymadıklarının anlaşılması planlanmıştır. Sekiz kişi (EE1, EE2, EE3, KE1, KE2, KE4, KE5, KE6) okul sosyal hizmetini duymadıklarını söylemiştir. Örneğin bir katılımcı bu konuda düşüncesini *“duymadım, normal sosyal hizmetleri bilirim da bunu duymadım”* (EE3) şeklinde açıklamıştır. Okul sosyal hizmetini duymuş olan katılımcılardan biri *“okulda çocukları takip eden, etkinlik yapan sosyal hizmetler uzmanı olur, İngiltere’de vardı, belli aralıklarla eve gelirdi çocuklarla ilgili görüşme yapmaya”* (KE3) cevabını vermiştir. Bu katılımcının yurt dışında yaşamakta olduğu dönemde okul sosyal hizmet uygulaması ile bizzat karşılaştığı anlaşılmıştır. Diğer katılımcı ise bilgi durumunu *“duydum, Amerika’da, Avrupa’da uygulanıyor, bizde de yapılacaktı”* (KE7) şeklinde ifade etmiştir. Çalışma grubunun içinde yurt dışında yaşamış olma deneyimine sahip iki kişi okul sosyal hizmeti konusunda bilgi sahibi olduğu gözlenmiştir. KKTC’de henüz uygulanmadığından okul sosyal hizmetine ilişkin bu sonuç bize şaşırtıcı gelmemelidir.

Görüşme sırasında araştırmacı, katılımcı rolü gereği katılımcıların daha önce hiç duymadıklarını ifade ettikleri okul sosyal hizmeti hakkında kısa bir bilgilendirme yapmıştır:

“Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin okul eğitimi çerçevesinde psiko-sosyal sorunlarını çözmeye dönük sosyal hizmet uygulamaları şeklinde ifade edilmektedir. Okul sosyal hizmeti kapsamında, danışmanlık ve rehberlik, okul dışı boş zamanların faydalı bir şekilde değerlendirilmesine yönelik boş zaman

faaliyetleri, gençlik sorunlarının çözümüne yönelik manevi, mesleki ve sosyal destek hizmetleri verilmektedir”.

Bu bilgilendirmenin ardından katılımcılara çocuklarının okulunda okul sosyal hizmeti uygulamasının bulunması konusundaki görüşleri istenmiştir. Çalışma grubundaki herkes bu konuda olumlu görüş belirtmiştir. Örneğin bir katılımcı görüşünü “*E şimdi söylediğiniz gibiyse yararı olur, olmalıdır*” (EE2) diyerek konuyu bir gereklilik düzeyinde gördüğünü ifade etmiştir. Bir diğer katılımcı “*yararlı olur herhalde, okulda çocukları daha yakından denetlerler...* (KE2) cevabı ile sosyal hizmetin gözetim özelliğini vurgulamıştır. Bizzat okul sosyal hizmet uygulamasını deneyimlemiş katılımcılardan birisi sosyal hizmetin gerekliliğini şöyle ifade etmiştir: “*Çok iyi bir şeydir, sadece kendi çocuğumuz için değil, bazen bilinmez mesela çocuğun maddi durumu iyi değildir, e senin çocuk yer, o yiyemez senin çocuk da üzülür anlatır sana, ama eğer okulda sosyal hizmet uzmanı olursa bu durumu belirler, bir çaresine bakar*” (KE3). Diğer ebeveyn ise “*Aslında her okulda olması lazım, çok gereklidir, özellikle bizimki gibi karışık toplumlarda gereklidir*” (KE7) şeklinde görüş belirtmiştir.

Ebeveynlerin okul sosyal hizmetine yönelik görüşlerinin değerlendirildiği bir çalışma henüz gerçekleştirilmemiştir. Bununla birlikte öğretmen ya da öğretmen adaylarının okulda sosyal hizmete bakışlarını değerlendiren birçok araştırma mevcuttur. Babahanoğlu ve Başer (2017) örneklemeleri içindeki öğretmenlerin okulda sosyal hizmetin gerekliliğini desteklediklerini ortaya koymuşlardır. Gökgez ve Kesgin’in çalışması ise (2015) öğretmenlerin çocuklar üzerindeki gözlemlerinin ihmal ve istismarı ne kadar güzel göz önüne serdiğinin göstermektedir. Çocukların kahvaltı yaptırılmadan ve yetersiz harçlıkla okula yollanmasından başlayarak davranış bozukluklarına kadar birçok tespitleri değerlendiren öğretmenler bu konunun çözümünde okulda sosyal hizmeti uygulamasını çözüm olarak önermektedir (Gökgez ve Kesgin, 2015).

Son olarak katılımcıların okul sosyal hizmetinin çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesinde bir rolünün olup olamayacağı konusundaki görüşleri istenmiştir. Tüm katılımcılar, kendilerine yapılmış olan kısa bilgilendirmeye dayanarak bu konuda olumlu görüş bildirmişlerdir. Örneğin bir katılımcı “*Açıkladığınız gibi ise elbette işe yarar*” (EE1), bir diğeri “*Bence olabilir, engelleyebilir bu tür vakaları, tespit*

edebilir en azından” (EE3) diyerek görüş bildirmiştir. Bir diğer katılımcı *“E bir çeşit kontrol gibiyse etkisi olur tabii...”* (EE2) biçiminde görüş bildirerek bu uygulamanın bir kontrol mekanizması olabileceği konusunda kanaat bildirmiştir. İki katılımcının ise uygulamanın başarısını bazı koşullara bağladığı görülmüştür: *“E okul sosyal hizmeti dediğiniz kişi her çocukla ilgilenebilecekse engel olabilir tabi”* (KE1), *“Gerektiği gibi yapılırsa rolü olur bence”* (KE6). Anne ebeveynlerden birisi uygulamanın okuldaki şiddet olaylarını da sona erdirebileceğine ilişkin görüş bildirmiştir: *“Muhakkak olur, en azından şiddet olayları falan olmaz...”* (KE2). Kendi kişisel deneyimlerinde yola çıkan bir ebeveyn *“En önemlisi eğitim verir, okulun sosyal hizmet uzmanı ayda bir bize seminer verirdi, kimi zaman istismar nedir, onu anlatırdı, kimi zaman çocukla nasıl konuşmalı, çocuğu çok kontrol etmemeli, baskı yapmamalı, bunları anlatırdı. Ben çok faydalı olur diye düşünüyorum”* (KE3) biçiminde görüş bildirerek okul sosyal hizmetinin eğitim rolünü vurgulamıştır. Bir diğer katılımcı ise görüşlerini *“Bitirir diyemem ama belli ölçüde vaka belirler, önlem alır, faydası olur tabi, ama önce toplumun eğitilmesi lazım bence”* (KE7) biçiminde dile getirmiştir. Bu ebeveynin aynı zamanda bir öğretmen olduğunu da vurgulamak gerekir.

4.4.Sosyal Hizmet Uzmanlarının Görüşleri

4.4.1.Ebeveynlerin Çocuk Hakları Konusundaki Bilgi Durumlarının Değerlendirilmesi

Sosyal hizmet uzmanlarından ebeveynlerin çocuk hakları konusundaki bilgi durumlarını değerlendirmeleri istenmiştir. Uzmanların ortak görüşü ebeveynlerin çocuk haklarını yeterli düzeyde bilmedikleri yönündedir. Örneğin bir uzman görüşünü *“Gerek mesleki deneyimimden gerek sokaktaki gözlemlerimden vardığım sonuç: Hayır, ebeveynler çocuk haklarını bilmiyor”* (SHU1). biçiminde ifade etmiştir. Diğer uzmanların değerlendirmeleri ise şu şekildedir: *“ebeveynlerde iki farklı yaklaşım bulunmaktadır: modern/çocuk odaklı ve gelenekçi. Bir sosyal çalışmacı bu iki farklı yaklaşımı, ebeveynlerin çocuk hakları dendiğinde bunu ya çocuğun her istediğini yapmak” olarak düşündüğü ve çocuğa odaklı bir yaşam sürmek olarak algıladıklarını, ya da geleneksel yöntemleri takip ederek anamdan babamdan ne gördüysem o biçiminde bir tavır takındıkları şeklinde belirtmiştir”* (SHU3). Bir diğer uzman ise *“Türkiye’de toplum çok karışık, nüfus çok kalabalık,*

kimisi büyükşehirde doğmuş büyümüş, kimisi hayatında belediye otobüsü bile görmemiş. Nüfusun büyük bölümü hala tarıma bağlı. Büyük bölümü de işçi. Yani eğitim seviyesi de düşük. Bir kısım çocuğu iş gücü olarak görür, çok az bir kısmı mal gibi görür, çocuk gelinler olayı. Bir kısmı ise şehirlerdeki yani, çocuklarına bir metreden fazla yaklaştırmazlar” (SHU2)” demiştir. Bu görüşe göre çocuk hakları farkındalığı ile toplumun ekonomik gelişmişliği arasında ilişki kurulmaktadır. Son olarak uzmanlardan biri iki yaklaşım bulunduğunu şöyle ifade etmiştir: “Bir eski nesilden gelen, geleneksel, tatlı-sert model vardır bizim toplumda, onlar da bilir çocuk haklarını ama o tatlı-sertlikle de kontrol sağlar çocuk üzerinde. Bir diğer kesim, daha çok müdahildir çocuğun her şeyine, okuluna falan, spor yapsın, kursa götür, müzik yapsın piyanoya götür. Çocuk odaklı ebeveynlerdir bunlar” (SHU4). Uzmanların ifadelerinden bu iki yaklaşıma da sıcak bakmadıkları anlaşılmaktadır.

Uzmanlardan birisi gelişen teknoloji ve sosyal medya vasıtası ile ilerleme sağlanabildiğini ve eskisine göre durumun daha iyi olduğu görüşünü bildirmiştir: “Eskisine göre daha iyi diye düşünüyorum. Özellikle sosyal medya konuyu duyurmada etkili oluyor diye düşünüyorum” (SHU3). Uzmanlar çocuk hakları konusunda ebeveynlerin yeterli olmamalarının nedeni olarak toplumun kozmopolit oluşu, tarıma dayalı yaşam biçimi, göçmenliğin toplumda dinamik bir unsur oluşunun yanı sıra yetersiz eğitimin öne çıktığı görülmektedir. Öyle ki bir uzman toplumda yetişkinlerin dahi kendi hakları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığından yola çıkarak çocuk hakları konusunun da buna paralel olarak yetersiz olduğu görüşünde olduğunu söylemiştir: “Hatta insanlar kendi haklarını bile doğru düzgün bilmiyorlar, bu nedenle çocuk hakları farkındalığının bizim ülkede çok yetersiz seviyede olduğunu söyleyebilirim (SHU1)”.

4.4.2. Çocuk Hak İhlallerinin Önlenmesinde Okul Sosyal Hizmeti Uygulamasının Rolünün Değerlendirilmesi

Katılımcı profesyonel meslek elemanlarına kendilerinin de zaman zaman şahit oldukları çocuk hak ihlallerinin önlenmesinde (ayrıca etkin ve erken müdahalede) okul sosyal hizmeti uygulamasının bir rolü olup olamayacağı konusundaki görüşleri istenmiştir. Dört uzman da bu konuda olumlu görüş bildirmiştir. Bu bulguya yönelik bir uzman görüşünü şu şekilde dile getirmiştir: “Kesinlikle olur. Bizde uygulaması yok tabi ama uygulandığı ülkelerde çok faydası

görülmüş”. Yine aynı uzman, “Bizde PDR öğretmenleri ile biraz bu iş yürütülebilir zannedildi ama olmadı, yeterli gelmedi. Bu bin kişilik bir okulda bir kişinin yapabileceği bir iş değil, bir ekip işidir” (SHU1). Bir diğer uzman ise “Üniversite yıllarımda hocalarımız bu konuyu çok önemserdi. Geleceğin sosyal hizmet alanı olacak diyorlardı, ama ülkemizde maalesef çok gecikti”. (SHU2).

“Okulda sosyal hizmet alanı çok işlevlidir. Yani hem toplumun nüfus anlamında büyük bir kesimine doğrudan erişeceksiniz hem de onların anne-babalarına ulaşabileceksiniz. Kesinlikle hak ihlallerini engeller, hatta hakların uygulanması sağlanır diyebilirim” (SHU2). Uzmanın görüşünden yolaca çıkarak bu uygulamanın çok işlevliliği ve bireylere ulaşma avantajına vurgu yapmıştır. Bir diğer sosyal hizmet uzmanı ise, çocuk hak ihlallerinin önlenmesinde toplumun bu konuda eğitilmesinin önemine vurgu yaparak KKTC’de ve Türkiye’de bu uygulamanın henüz hayata geçmemesinin eksikliğine şöyle vurgu yapmıştır: “Öncelikle eğitim lazımdır tabi bu konunun önlenmesi için ama okulda sosyal hizmet çok önemlidir. Bizim ülkemizde olmadı maalesef. Hem bu alanda işsiz çok arkadaşımız var, onlardan da faydalanılabildi. Ama devlette sosyal hizmetlere hep “vitrini düzgün göstereyim” yeter gözüyle bakıldı. İhmal edildi” (SHU3).

Konuya biraz temkinli yaklaşan bir uzman ise mevcut sosyal hizmet sisteminin bile verimli kullanılmasının önemine dikkat çekerek görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: *“Mevcut haliyle bile tam işletilebilse okulda olmasa bile yani istismar olayları yarı yarıya azaltılabilir. Çünkü risk bölgeleri bellidir, riskli vakalar bellidir, gerçekleşen vakalar hep bunu doğrular. Etkili bir sosyal hizmet uygulanamıyor bu riskli bölgelerde ve maalesef sonra üzücü vakalar yaşıyor. Dolayısıyla okulda sosyal hizmet olursa, elbette etkisi olur, ailelerin eğitimi düzenlenebilir, çocuklar gözlemlenebilir” (SHU4).*

Sosyal hizmet uzmanlarının görüşleri arasında, okul sosyal hizmetinin çocuk hak ihlallerinin önlenmesinde kullanılacak işlev ve özellikleri de yer almıştır. Ebeveynlerin çocuk hakları eğitimi konusundaki işlevi okul sosyal hizmetinin en çok dile getirilen işlevi olduğu görülmüştür. Örneğin bir uzman okul sosyal hizmet uzmanlarının çocuk hak ihlallerinin önlenmesinde yapabilecekleri arasında ilk sırada eğitim programlarını şöyle saymıştır: *“Sırasında bir ebeveyn eğitimi programı düzenlenebilir, sırasında çocuklar arasında bir vaka tespit edilir, duruma müdahale*

edilir” (SHU1). Bir diğ er uzman ise ebeveynlerin eğ itimine yönelik işlevini “Dolayısıyla okulda sosyal hizmet olursa, elbette etkisi olur, ailelerin eğ itimi dñzenlenebilir, çocuklar gözlemlenebilir” (SHU4)” şeklinde ifade etmiştir.

Sosyal hizmetin gözetim işlevinin de sosyal hizmet uzmanları tarafından vurgulandığı görñlmüştür. Örneğ in bir uzman “...sırasında çocuklar arasında bir vaka tespit edilir, duruma müdahale edilir. (SHU1) demiş , bir diğ eri ise “Fiziksel istismar ve cinsel istismar vakaları dış a daha fazla etki yansıyabildiğ inden okulda tespit edilebilir. Konunun üstüne gidilebilir böylece. Çünkü sadece istismara uğ rayan çocuk bakımından değ il diğ er okuldaki tüm çocuklar için bir tehlikedir bu. Başına gelen böyle bir şeyi arkadaşıyla da paylaşabilir bir çocuk, ve travma ikinci bir çocuğ u da etkilemeye başlar. Ya da şiddete maruz kalan çocuklar da akranlarına veya kendinden küçüklere şiddet uygulamaya meyilli olabilir” (SHU3) şeklinde görüş bildirmiştir. Bir diğ er uzman da çocukların uzmanlar tarafından gözlenebilecek olmasına şöyle vurgu yapmıştır: “Dolayısıyla okulda sosyal hizmet olursa, elbette etkisi olur, ailelerin eğ itimi dñzenlenebilir, çocuklar gözlemlenebilir” (SHU4).

Uzmanların görüşleri arasında, okul sosyal hizmeti vasıtası ile daha geniş bir alanda gözlem yapabilme fırsatının da bir avantaj olarak sıralandığı görñlmüştür. Bir uzman bu konudaki avantajı şöyle ifade etmiştir: “Biz sosyal hizmetler her aklımız estiğ inde her evin kapısını çalıp da içeri giremeyiz. Dolayısı ile evlerin içinde olup biteni, çocuk açısından söylüyorum, anlayabilmek için okul önemli bir ortamdır” (SHU1). Okullar vasıtası ile toplumun çok daha büyük bir kesimine ulaşılacağına vurgu yapan bir diğ er uzman ise görüşlerini ş u şekilde ifade etmiştir: “Okulda sosyal hizmet alanı çok işlevlidir. Yani hem toplumun nüfus anlamında büyük bir kesimine doğrudan erişeceksiniz hem de onların anne-babalarına ulaşabileceksiniz” (SHU2). Bir uzman ise yapılan incelemeler ve deneyimler sonucunda belirlenmiş olan risk bölgelerine odaklanılmasının önemine ş u şekilde dikkat çekmiştir: “Çünkü risk bölgeleri bellidir, riskli vakalar bellidir, gerçekleş en vakalar hep bunu doğrular. Etkili bir sosyal hizmet uygulanamıyor bu riskli bölgelerde ve maalesef sonra üzücü vakalar yaşanıyor” (SHU4).

4.4.3. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Çocuk Hakları Konusundaki Yeterliliklerin Değerlendirilmesi

Çalışmaya katılan uzmanlardan, sahada görev yapan sosyal hizmet uzmanlarının çocuk hakları konusundaki yeterliliklerini değerlendirmeleri istenmiştir. Dört uzmanın da ortak görüşü meslektaşlarının çocuk hakları konusunda yeterli oldukları yönündedir. Bir uzman bu konudaki kanaatini *“Hepimiz aynı eğitimleri aldık, benzer alanda çalıştık, mesleğin gereklerini biliyoruzdur diye düşünüyorum. Belli aralıklarla meslek içi eğitimler de görüyoruz, bu nedenle yakın çevremden bildiğim meslektaşlarımın bu konuda yeterli olduğunu söyleyebilirim (SHU1)”* cümlesi ile ifade etmiştir. Çalışma koşullarının zaman zaman zorlayıcı olabileceğini belirten bir uzman *“Biz bu mesleği yapanlar her sosyal hizmet konusunda yeterli olmalıyız. Ben meslektaşlarımın da yeterli olduğunu düşünüyorum (SHU2)”* demiş ve mesleğin zorluklarına karşın çocukların bu meslekteki yerinin çok özel olduğunu vurgulamıştır. Konuyu, sosyal hizmet uzmanlarının aynı anda çok sayıda vaka ile çalışmak durumunda kalması özelinde değerlendiren bir uzman *“Aslında o kadar çok vaka ile aynı anda çalışmak durumunda kalıyoruz ki, temel gerekliliklerin dışına çıkamıyoruz. Yoksa tüm arkadaşlarım görüştüğleri ebeveynlere “çocuk istismarı tutum anketi” doldurabileceğini bilir” (SHU3)* şeklinde görüş bildirmiştir. Bir diğer uzman ise sosyal hizmet uzmanlarının yeterlilikleri konusunda bir denetim bulunmadığını söylemiş ve şöyle devam etmiştir: *“Ama bu diplomayı alan herkesin en azından temel düzeyde yeterli olması gerektiğini düşünüyorum” (SHU4).*

BÖLÜM V

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

5.1.Sonuç

Bu bölümde, araştırma ile elde edilen sonuçlar ortaya konarak nedenleri irdelenecektir. Bu araştırma problem “ebeveynlerin çocuk hakları bağlamında okul sosyal hizmeti konusundaki görüş ve tutumları nasıldır?” biçiminde belirlenmiştir. Bu soru ile bağlantılı olarak belirlenen alt problemler ise ebeveynlerin çocuğun tanımını nasıl yaptıkları, ebeveynlerin çocuk hakları konusunu, çocuk istismar ve ihmalini ve okul sosyal hizmetini nasıl tanımladıklarının tespiti olarak belirlenmiştir. Çalışma grubu en az lise mezunu, genç-orta yaş grubundan, kendini orta ekonomik seviyede tanımlayan bireylerden oluşmaktadır. Benzer araştırmalarda, örneğin Yalçın ve diğ.’nin (2014) çalışmasında araştırma grubunun yaş ortalaması da 25-35 aralığında, ebeveynlerin %25’i üniversite mezunu, Berrin Dinç’in (2015) araştırma grubunda yaş aralığı 25-42, üniversite mezunu ebeveyn oranı %25’tir. Çalışma grubunda üniversite mezunu ebeveyn oranı %40 olarak belirlenmiştir.

Ebeveynlerin çocuğun tanımlanması konusunda yeterli düzeyde kabul edilebilecek bir tanım olan “on sekiz yaşına kadar herkes çocuktur” tanımında birleştikleri görülmüştür. Bununla birlikte tüm ebeveynlerin, kabul edilebilir olmasa da çocuk kavramını kendilerince bir şekilde tanımlamakta oldukları görülmüştür. Ebeveynlerin tamamının çocuk hakları kavramından haberdar oldukları gözlenmiştir. Ebeveynlerin çocuk hakları kavramını tanımlarken ulusal veya uluslararası mevzuattan örnekler vermeyi tercih ettikleri tespit edilmiştir. Çocuk hakları konusu hukuk ile ilişkili bir konu olduğundan bu yaklaşım olumlu olarak değerlendirilmelidir. Bazı ebeveynlerin bu tanımları yaparken çeşitli tereddütler ifade etmelerinin bu konuda etkili bir eğitim almamış olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Örneğin uzun yıllar yurt dışında yaşamış olan iki ebeveyn, bu konuda sahip oldukları kişisel deneyim ve almış oldukları eğitim sayesinde konu hakkında en detaylı bilgiye sahip olan kişiler olarak belirmiştir.

Ebeveynlerin çocuk haklarının neler olduğuna ilişkin görüşlerinde eğitim ve sağlık hakkı ilk sırada yer almıştır. Daha sonra sırası ile katılım hakkı, bakım, barınma ve beslenme, güvenli çevre, yaşam hakkı ve eşitlik hakları yer almıştır.

Ebeveynlerin çocuklarına haklarının okulda öğretilip öğretilmediği konusundaki görüşlerinin ise kesin bir bilgiden çok bir kanaatten oluştuğu tespit edilmiştir. Ebeveynlerin beklentisi bu yönde olduğundan bu eğitimin okulda verilmekte olduğuna dair kanaat belirttikleri görülmüştür.

Çalışmada ayrıca, ebeveynlerin çocuk istismar ve ihmalini istismar türleri üzerinden tanımlamaya çalıştıkları görülmüştür. En sık verilen istismar türünün cinsel istismar olduğu belirlenmiştir. İstismar türlerinde ilk sırada cinsel, ikinci olarak fiziksel ve son olarak da duygusal istismar sıralanmıştır. Çalışma grubundaki ebeveynlerin sözlü veya fiziki şiddet konusundaki tutumlarının net olarak olumsuz olduğu görülmüştür. Bununla birlikte birçok ebeveyn zaman zaman çocuğuna bağırarak ya da yüksek sesle konuşmak zorunda kaldığını ifade etmiştir.

Çalışmanın problemini oluşturan okul sosyal hizmetine ilişkin ebeveynlerin görüşlerinin oldukça yetersiz olduğu görülmüştür. Ebeveynlerin büyük çoğunluğu daha önce okul sosyal hizmetini duymamış olduklarını ifade etmişlerdir. Görüşme kapsamında katılımcılara okul sosyal hizmeti hakkında tanımlayıcı bilgi verilmesinin ardından tüm ebeveynler kendi çocuklarının okulunda da böyle bir uygulamayı görmek istediklerini belirtmişlerdir. Çalışmanın odak noktasını oluşturan istismar ve ihmal vakalarının önlenmesinde okul sosyal hizmetinin bir etkisinin olup olmayacağı konusunu tüm ebeveynler olumlu değerlendirmiş, bu olayların tespitinde ve önlenmesinde okul sosyal hizmetinin etkin olabileceği yönünde görüş bildirmiştir.

Çalışmada aynı zamanda sosyal hizmet uzmanlarının da görüşleri alınmıştır. Uzmanlara göre Türkiye ve KKTC’de ebeveynlerin çocuk hakları bilgi durumları yetersizdir. Biri gelenekçi diğeri modern iki yaklaşım söz konusu olup ikisinin de çocuk hakları bağlamında işlerliği tartışmalıdır. Uzmanlar bu konuda ebeveynlerin eğitilmesi gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Meslektaşlarını çocuk hakları konusunda yeterli gören sosyal hizmet uzmanları eğitim, denetim ve toplumun daha geniş bir kesimi ile birlikte çalışılacak olması nedeni ile okulda sosyal hizmetin çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesinde önemli bir rolü olacağı konusunda hemfikirdir. Okulda sosyal hizmeti, çocuk ihmal ve istismarını önlemede önemli bir etken olarak ortaya koyan çalışmalar mevcuttur. Babahanoğlu ve Başer (2017), Gökgez ve Kesgin’in (2015) öğretmenlerle, Kılıç ve Özkan’ın (2015) sosyal hizmet

uzmanlarıyla, Yeşilkayalı ve Meydan'ın (2017) ebeveynlerle yapmış olduğu araştırmalar okulda sosyal hizmetin gerekliliğini ortaya koymakla birlikte, çocuk hakları ihlallerinin önlenmesi konusunda rol üstlenebileceği düşünüldüğü de belirlenmiştir. Okul sosyal hizmet uzmanının görevlerini sıralayan birçok araştırma (Kılıç ve Özkan, 2015, Özbesler ve Duyan, 2015) göz önüne alındığında çocuğun sosyal hizmet uzmanı tarafından sürekli gözlenmesini gerektirdiğinden herhangi bir istismar ya da ihmal de en erken safhada önlenmiş olacaktır. Okul sosyal hizmet uzmanı öğrenci-aile-okul arasındaki koordinasyon görevini de üstleneceğinden çocuk hakları konusu sürekli ajandasında olacaktır.

5.2.Öneriler

5.2.1.Çocuk Hakları Farkındalığına Yönelik Öneriler

Hem bu çalışmanın hem de başka çalışmaların gösterdiği gibi toplumda ebeveynlerin çocuk hakları farkındalıkları yetersizdir. Bazı çalışmaları bu konuda eğitim profesyonellerinin de kendilerini yetersiz gördüğünü göstermektedir(Bakır ve Kapucu, 2007, Kürklü, 2011, Uçuş ve Şahin, 2012, Karabıyıklı, 2017, Tezdiğ, 2017, Pekdoğan ve Bozgün, 2018). Bu nedenle ilk olarak öğretmenlerden başlamak üzere meslek elemanları (psikolojik danışman ve rehberler, sosyal hizmet uzmanları, okul yöneticileri, okul çalışanları ve hatta okula giren çıkan herkes) çocuk hakları konusunda eğitime tabi tutulmalıdır.

Ebeveynlere yönelik eğitimler daha sistemli bir biçimde planlanmalı ve uygulanmalıdır. Velilere ulaşmada medya dahil her yol denenmelidir, gerekirse okullarda katılmanın zorunlu olduğu toplantılar düzenlenerek bu konuda gereken hassasiyet gösterilmelidir.Çocuk hakları konusunda ebeveynlerin eğitilmesi zor bir konudur. Etkin katılım gerektiren etkinliklerden en başta geleni okuldur. Okul, çocuk ve aile üçgeninden oluşan sağlıklı eğitime entegre olamayan ebeveynler en önemli eğitim aracından mahrum kalmış olurlar. Etkin eğitim araçlardan bir diğeri ise yine gönüllülük esasına dayalı olan “aile güçlendirme ve ebeveyn destek programları”, “anne-baba okulları” gibi uygulamalardır. Etkin katılım gerektiren eğitimler idarenin “koruyucu-önleyici”, “destekleyici-geliştirici” ve “sorundan bire bir etkilenen çocuklar için rehabilite edici” olmak üzere farklı düzeylerde gerçekleştirilmelidir. İkinci önemli eğitim aracı ise kitle iletişim araçlarıdır. Ülkemizde kamu veya özel medya tüm yayınlarında kamu spotu yayınlamak zorundadır. Bu araç verimli ve

etkili bir biçimde kullanılmalıdır. Ayrıca çeşitli farkındalık kampanyaları, “çocuk dostu” program uygulamaları, günlük bültenlerde kısa mülakatlar da izleyiciyi konu hakkında bilgilendirmekte fayda sağlamaktadır. Bir diğer araç ise tanıtıcı yayın, broşür yaymaktır. Medya (sosyal medya dahil) çocuk hakları ihlalleri konusunda sıkı biçimde denetlenmeli, medya çalışanları kullanılacak dilden nelerin söylenmeyeceğine kadar her konuda eğitimden geçirilmelidir, çocuk dostu medya desteklenmelidir.

Periyodik olarak yapılması gereken çocuk hakları durum taraması, geliştirilecek kapsamlı bir ölçekle yeniden yapılandırılarak düzenli biçimde uygulanmalı, sonuçları sıkı biçimde denetlenmelidir. Çocuk hakları eğitiminin tüm eğitim programlarında zorunlu ders olarak okutulması konusunda çalışma yapılmalıdır.

5.2.2.Çocuk Hakları İhlallerinin Önlenmesine Yönelik Öneriler

Eğitim, sağlık ve güvenlik çalışanlarının özellikle cinsel ve fiziksel istismarın erken tanınması konusunda eğitilmeleri faydalı olacaktır. Aynı eğitim okul yöneticileri ve eğiticilere de verilebilir. Çocuklar için güvenli bölgelerin oluşturulması ve yaygınlaştırılması, bu konudaki farkındalığı arttıracak gibi çocuklara da aidiyet duygusu kazandıracaktır. Çocuk hak ihlallerinin bildirilebileceği, devletin ilgili birimine bağlı işler durumunda bir çağrı merkezi kurulması da genellikle ev içinde kalan bu olayların açığa çıkmasını kolaylaştıracaktır..

5.2.3.Okul Sosyal Hizmeti Uygulamasına Yönelik Öneriler

Okul sosyal hizmeti uygulamasının (ki bu yeni birimle eğitim faaliyetlerinin sorunsuz sürdürülebilmesi için bir yeniden yapılandırmaya gidilmeli ve bu servise sosyal hizmet uzmanının yanı sıra psikolojik danışman ve rehber ve psikolog gibi farklı disiplinlerle birlikte görev yapmalı) en azından belirli pilot bölgelerde birkaç okulda uygulanarak elde edilen sonuçlara göre yaygınlaştırılması talep edilmelidir.

Ülke geneline uygulamaya yatkın bir model geliştirilerek, uygulamaya başlandıktan sonra uygulayıcılar konu özelinde eğitilmeli, uygulama sıklıkla geliştirilmeli ve denetlenmelidir Okul sosyal hizmetinin kabul görmesi için, görev ve işlevleri öğretmen, öğrenci ve ebeveynlere anlatılmalı, verdiği hizmetler duyurular,

broşürler yoluyla topluma anlatılmalıdır.Okul sosyal hizmeti bakımından risk bölgeleri belirlenmeli ve bu bölgeler daha yakından takip edilmeli

KAYNAKÇA

- Acehan, S., Bilen, A., Ay, M.O., Gülen, M., Avcı, A. ve İçme, F. (2013). “Çocuk İstismarı ve İhmalinin Değerlendirilmesi”, *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22(4), 591-614.
- Akyüz, E. (2012). *Çocuk Hukuku*, Ankara.
- Anonim (2009). *Kuzey Kıbrıs'ta Çocukların Konumu ve Çocuk Hakları Araştırma Raporu*, SOS Çocuk Köyü Derneği Yayını, Lefkoşa.
- Babahanoğlu, R. ve Başer, D. (2017). “Türkiye’de Okul Sosyal Hizmetinin Önemi ve Gerekliliği: Konya Örneği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10, (51), 650-655.
- Bakır, E. ve Kapucu, S. (2017). “Çocuk İhmal ve İstismarının Türkiye’de Yapılan Araştırmalara Yansıması: Bir Literatür İncelemesi”, *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 4(2), 13-24.
- Beyazıt, U. (2015). “Kuzey Kıbrıs Örneğinde Çocuğa Yönelik Cinsel İstismar Olgularının Karakteristik Özelliklerinin Değerlendirilmesi”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9, 449-456.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık,
- Çakıcı, M. (2002). *Çocuk İstismarının Madde Kullanımına Etkisi*, Doktora Tezi, İstanbul.
- Çakmak, D. (2009). “Türkiye’de Çocuk Gelinler”, *Birinci hukukun gençleri sempozyumu hukuk devletinde kişisel güvenlik*, bildiri tam metinler e-kitabı. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 20-1.
- Dağ, A. ve Yıldız, R. (2017). “Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Lise Öğrencilerinin Öğretmenlerinden Algıladıkları Sosyal Destek Üzerine Bir Araştırma”, *International Journal of Social Science*, 60, 55-67.

- Dinç, B. (2015). “Okulöncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden ÇocuklarınEbeveynlerinin Çocuk Hakları Eğitimi Konusundaki Görüşleri”, *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 3 (1), 7-25.
- Dönmez, E. (2009). *Okul Öncesi Eğitimi Öğretmenleri ve Velilerin Çocuk İstismarına ve İhmaline Yönelik Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Genecer, T., Ege, A. ve Çalış, N. (2014). Öğrenci Sorunlarının Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Değerlendirilmesi, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneğinin Yayını.
- Gökgöz, E.A. ve Kesgin, B. (2015). “İlkokullarda Okul Sosyal HizmetininGerekliliğinin Öğretmen Gözüyle Değerlendirilmesi”, *Yalova SosyalBilimler Dergisi*, 9, 179-198.
- Göynüklü, C. (2012). *Kuzey Kıbrıs'ta Çocuk Hakları*, Lefkoşa.
- Karabıyıklı, T.H. (2017). “Öğretmen Adaylarının Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Farkındalık Düzeyleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(50), 541-546.
- Kara, B., Biçer, Ü. ve Gökalp, A.S. (2004). “Çocuk İstismarı”, *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47, 140-151.
- Kılıç, E. ve Özkan, Y. (2015). “Okul Temelli Aile Danışmanlığında Sosyal HizmetinRolü ve Önemi”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 19(1), 155-178.
- Korkut, F. (2007). “Psikolojik Danışmanların Mesleki Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ile İlgili Düşünceleri ve Uygulamaları”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 187-197.
- Küçük, Biçer, B., Özcebe, H., Köse, E., Köse, O. ve Ünlü, H. (2017). “Türkiye’de Ailelerin Fiziksel Ceza Uygulamalarına Bakışı: Karşılaştırmalı İnceleme”, *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 2, 90-97.
- Kürklü, A. (2011). *Öğretmenlerin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Farkındalık Düzeyleri*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Özbesler, C. ve Duyan, V. (2009). “Okul Ortamlarında Sosyal Hizmet”, *Eğitim ve Bilim*, 154, 17-25.
- Pekdoğan, S. ve Bozgün, K. (2018). “Öğretmenlerin Çocuk İhmali ve İstismarı Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi”, *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 433-443.
- Pelendecioğlu, B. ve Bulut, S. (2009). “Çocuğa Yönelik Aile İçi Fiziksel İstismar”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 9(1), 49-62.
- Phillippo, K. L. Ve Blosser, A. (2013). “Specialty Practice or Interstitial Proctice? A Reconsideration of School Social Work’s Past and Present”, *Children & Schools*, 35 (1), 19-31.
- Seyyar, A. ve Y. Genç, (2010). *Sosyal Hizmet Terimleri Sözlüğü*, Sakarya.
- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). “Çocuk İstismarı ve İhmali: Psikiyatrik Yönleri”, *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82-86.
- Tezdiğ, C.C. (2017). *Öğretmen Adaylarının Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi*, Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Lefkoşa.
- Tıraşçı, Y. ve Gören, S. (2007). “Çocuk İstismarı ve İhmali”, *Dicle Tıp Dergisi*, 34 (1), 70-74.
- Uçuş, Ş. ve Şahin, A.E. (2012). “Çocuk Hakları Sözleşmesine Yöneli Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Görüşleri”, *Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Dergisi*, , 3 (1), 25-41.
- Woodhead, M. (2006). “Changing Perspectives on Early Childhood: Theory, research, and Policy”. *International Journal of Equity and Innovation of Early Childhood*, 4(2), 1-43.
- Yalçın, H., Koçak, N. ve Duman, G. (2014). “Anne Babaların Çocuk İstismarıyla İlgili Tutumlarının İncelenmesi”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (Özel Sayı 1), 137-143.

- Yeşilkayalı, E. (2016). “Okul Sosyal Hizmeti Uygulamasında Yaklaşım ve Model Örnekleri”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (1), 135-152.
- Yeşilkayalı, E. ve Yıldız Demirtaş, V. (2016). “İlköğretim Öğrencilerinin Ebeveynlerinin Çocuk Haklarına Yönelik Tutumları”, *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13, 119-140.
- Yeşilkayalı, E. ve Meydan, S. (2017). “Bir Ortaokul Özelinde Okul Sosyal Hizmeti İhtiyacının Belirlenmesi”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 53, 206-221.
- Yıldırım, A. (1999). “Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi”, *Eğitim ve Bilim Dergisi*. 23 (112), 7-17.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara.
- Yolcuoğlu, İ.G. (2009). “Türkiye’de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi”, *Aile ve Toplum*, 18, 43-57.

EKLER

EK1: Katılımcılara uygulanan bilgi formu

BİLGİ FORMU

RUMUZ:...

Akademik bir araştırmada kullanılmak üzere hazırlanan bu formda çeşitli sorular yer almakta verilen bilgiler sadece araştırmacı tarafından bilinecektir.

KİŞİSEL BİLGİ ALANI

- 1- Yaşınız: .....
- 2- Cinsiyetiniz Kadın ( ) Erkek ( )
- 3- Uyuğunuz KKTC (X) TC ( )
- 4- Medeni durumunuz? Evli ( ) Boşanmış ( )
- 5- En son mezun olduđunuz okul dűzeyi?
İlköğretim ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Lisans ( ) Lisans Üstü ( )
- 6- Ekonomik durumunuz? İyi ( ) orta ( ) kötü ( )

GÖRÜŞME FORMU

- 1- Çocuğun hukuki tanımı nasıldır? Çocuk kime denir? Çocuk nasıl tanımlanır?
(Toplumda 18 yaşına kadar her birey çocuk olarak kabul edilir).
- 2- Çocuk haklarını biliyor musunuz? *(BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, ilk beş madde)*
- 3- Çocukların hangi hakları bulunmaktadır? *(ayrım gözetmeme, çocuğun yüksek yararı, yaşama, hayatta kalma, gelişme hakkı, katılım hakkı, kaynakların kullanımı ve uygulama hakkı)*
- 4- “Çocuk ihmal ve istismarı”nın ne olduğunu biliyor musunuz? *(bir yetişkin tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan ve çocuğun sağlığını, fiziksel ve psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen davranışlar çocuk istismarı olarak tanımlamaktadır. Çocuk ihmali, başta anne ve baba olmak üzere, bakmakla yükümlü kimseler ve diğer yetişkinlerin, çocuğun beslenme, giyinme, barınma, eğitim, sağlık ve sevgi gibi temel gereksinimlerini ihmal*

etmeleri sonucu, çocuğun bedensel, duygusal, ahlaksal ya da sosyal gelişiminin engellenmesi olarak tanımlanmaktadır.)

- 5- Çocuk ihmal ve istismarı türlerini sayabilir misiniz? (*Cinsel, fiziksel, duygusal*)
- 6- Okulda çocuklarınıza hakları öğretiliyor mu?
- 7- Çocuğunuza bağırdığınız ya da vurduğunuz oldu mu?
- 8- “Okul sosyal hizmeti” nedir, hiç duydunuz mu? (*Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin okul eğitimi çerçevesinde psiko-sosyal sorunlarını çözmeye dönük sosyal hizmet uygulamaları şeklinde ifade edilmektedir. Okul sosyal hizmeti kapsamında, danışmanlık ve rehberlik, okul dışı boş zamanların faydalı bir şekilde değerlendirilmesine yönelik boş zaman faaliyetleri, gençlik sorunlarının çözümüne yönelik manevi, mesleki ve sosyal destek hizmetleri verilmektedir.*)
- 9- Çocuğunuzun okulunda okul sosyal hizmeti olması konusunda ne düşünüyorsunuz?
- 10- Okul sosyal hizmeti uygulamasının çocuk ihmal ve istismarının önlenmesinde bir rolü olabilir mi?

Ek 2: Uzman Görüşü

14.03.2019

Gmail - Uzman görüşü hk.

Barış Başel <barbasel@gmail.com>

Uzman görüşü hk.

3 ileti

Barış Başel <barbasel@gmail.com>

28 Şubat 2019 10:16

Alıcı: menil celebi <menilc@hotmail.com>

Menil Hocam Merhabalar,

Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde İnsan Kaynaklarını Geliştirme Anabilim Dalında yürütmekte olduğum Yüksek Lisans tez çalışmamda kullanmak üzere hazırlamış olduğum, aşağıda yer alan görüşme sorularının tarafınızdan değerlendirilerek uygun olup olmadığı konusundaki görüşlerinizi bildirmenizi saygı ile rica ederim.

Barış BAŞEL

Yarı yapılandırılmış görüşme soruları:

- 1- Çocuğun hukuki tanımı nasıldır? Çocuk kime denir? Çocuk nasıl tanımlanır?
- 2- Çocuk haklarını biliyor musunuz?
- 3- Çocukların hangi hakları bulunmaktadır?
- 4- Çocuk ihmal ve istismarının ne olduğunu biliyor musunuz?
- 5- Çocuk ihmal ve istismarı türlerini sayabilir misiniz?
- 6- Okulda çocuklarınıza hakları öğretiyor mu?
- 7- Çocuğunuza bağırdığınız ya da vurduğunuz oldu mu?
- 8- "Okul sosyal hizmeti" nedir, hiç duydunuz mu?
- 9- Çocuğunuzun okulunda okul sosyal hizmeti olması konusunda ne düşünüyorsunuz?
- 10- Okul sosyal hizmeti uygulamasının çocuk ihmal ve istismarının önlenmesinde bir rolü olabilir mi?

Araştırmada elde edilen bulguların kontrolü ve durumun daha iyi tepit edilebilmesi için sosyal hizmet uzmanlarının da görüşlerinin alınması planlanmaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarına sorulacak sorular şunlardır:

- 1- Toplumda ebeveynlerin çocuk hakları farkındalık düzeyini nasıl değerlendirirsiniz?
- 2- Çocuk hak ihlallerinin önlenmesinde okul sosyal hizmeti uygulamasının bir rolü olabilir mi?
- 3- Sizce meslektaşlarınız çocuk hakları konusunda yeterli midir?

UzmanGörüşü.docx
14K

Menil Çelebi <menil.celebi@neu.edu.tr>

6 Mart 2019 10:02

Alıcı: Barış Başel <barbasel@gmail.com>

Merhaba,

Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde İnsan Kaynaklarını Geliştirme Anabilim Dalında yürütmekte olduğunuz Yüksek Lisans tez çalışmanızın içeriğinde yer alan görüşme soruları tarafımda değerlendirilerek uygun bulunmuştur.

İyi Çalışmalar,
Kolaylıklar Dilerim.

On Tue, Mar 5, 2019 at 10:04 AM menil celebi <menilc@hotmail.com> wrote:

Menil ÇELEBİ
Yakın Doğu Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Sosyal Hizmet Bölümü

İleti başlangıcı:

14.03.2019

Gmail - Uzman görüşü hk.

Yeniden Gönderildi-Kimden: <menilo@hotmail.com>
Kimden: Barış Başel <barbasel@gmail.com>
Tarih: 28 Şubat 2019 09:16:24 GMT+2
Kime: menil celebi <menilo@hotmail.com>
Konu: Uzman görüşü hk.

[Ayrıntılan metin gizlendi]

Disclaim: This email (and its attachments) may contain private and confidential information about the sender. Near East University does not accept any legal liability for the content and attachments of this e-mail. If you are not one of the recipients (or if you have received this e-mail in error), we hereby inform you that it is strictly forbidden to use, copy, disseminate, or take any action regarding the contents or issues stated in the message. In such a case, please immediately notify the sender of the message and delete the message from your system. Since there is no guarantee that the e-mail transmission is safe or error-free, there may be deficiency, loss, change or virus in the late or incomplete transmission or content and information. Therefore, due to the transmission of this message, the sender and / or Near East University are not responsible for any use of the content, such as error, omission, correctness and confidentiality of the content, or any use such as information sharing, transmission and storage. Any opinions expressed in this message are those of the author and may not necessarily reflect the opinions of Near East University. The intellectual and industrial rights created in the name of our university belong to our university, and all rights, both material and moral, are reserved by Near East University.

Yasal Uyarı: Bu e-posta (ve ekleri), gönderen kişiye ait özel ve gizli bilgi içerebilir. Yakın Doğu Üniversitesi, bu e-postanın içeriği ve ekleri ile ilgili olarak hukuki ve hiçbir yetkimsizlik kabul etmemektedir. Eğer mesajın gönderildiği alıcılardan biri değilseniz (ya da bu e-posta'yı yanlışlıkla aldığınız), bu mesajın herhangi bir şekilde kullanılması, kopyalanması, yayılması veya mesajda yer alan hususlarla ilgili olarak herhangi bir işlem yapılmasının kesinlikle yasak olduğunu bildiririz. Böyle bir durumda lütfen hemen mesajın göndericisini bilgilendiriniz ve mesajı sisteminizden siliniz. E-posta iletiminin güvenli veya hatasız olduğunu garanti etmemizden dolayı geç veya eksik iletim veya içerik ve bilgilerde eksiklik, kayıp, değişiklik veya virüs olabilir. Bu nedenle, bu mesajın iletiminden dolayı, gönderen ve/veya Yakın Doğu Üniversitesi, içerikteki hata, eksiklik, doğruluğu ve gizliliğinin ihlalinden veya bu yolla bilgi paylaşımı, iletim, depolanması gibi herhangi bir kullanımdan hiçbir şekilde sorumlu değildir. Bu mesajın içeriği yazarına ait olup, Yakın Doğu Üniversitemizin görüşlerini içermeyebilir. Bu mesajın içeriğinde geçen Üniversitemizin ad veya namına yaratılan fikri ve sınai haklar Üniversitemize ait olup, maddi ve manevi tüm hakları Yakın Doğu Üniversitemizde saklıdır.

Barış Başel <barbasel@gmail.com>
 Alıcı: kozan uzun <kozanuzun@gmail.com>

14 Mart 2019 09:00

[Ayrıntılan metin gizlendi]

Uzman Görüşü

Yarı yapılandırılmış görüşme soruları:

- 1- Çocuğun hukuki tanımı nasıldır? Çocuk kime denir? Çocuk nasıl tanımlanır?
- 2- Çocuk haklarını biliyor musunuz?
- 3- Çocukların hangi hakları bulunmaktadır?
- 4- Çocuk ihmal ve istismarının ne olduğunu biliyor musunuz?
- 5- Çocuk ihmal ve istismarı türlerini sayabilir misiniz?
- 6- Okulda çocuklarınıza hakları öğretiliyor mu?
- 7- Çocuğunuza bağırdığınız ya da vurduğunuz oldu mu?
- 8- “Okul sosyal hizmeti” nedir, hiç duydunuz mu?
- 9- Çocuğunuzun okulunda okul sosyal hizmeti olması konusunda ne düşünüyorsunuz?
- 10- Okul sosyal hizmeti uygulamasının çocuk ihmal ve istismarının önlenmesinde bir rolü olabilir mi?

Araştırmada elde edilen bulguların kontrolü ve durumun daha iyi tespit edilebilmesi için sosyal hizmet uzmanlarının da görüşlerinin alınması planlanmaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarına sorulacak sorular şunlardır:

- 1- Toplumda ebeveynlerin çocuk hakları farkındalık düzeyini nasıl değerlendirirsiniz?
- 2- Çocuk hak ihlallerinin önlenmesinde okul sosyal hizmeti uygulamasının bir rolü olabilir mi?
- 3- Sizce meslektaşlarınız çocuk hakları konusunda yeterli midir?

ÖZGEÇMİŞ

Sosyal Hizmet Uzm. Barış Başel

Baf göçmeni, öğretmen bir aileden gelen Barış Başel 1975'te Ankara'da doğdu İlkokulu, ortaokulu ve liseyi Kıbrıs'ta tamamladı. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Bölümü'nden 2001 yılında mezun oldu, Ankara ve İstanbul'da Sosyal Hizmet alanlarında çalıştı. Sivil toplum örgütleri ile kadın ve çocuk platformlarında yer aldı. 2009 yılında Kıbrıs'a döndükten sonra Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde bağımlılığın önlenmesi, teknoloji kullanımı projelerinde ve Gençlik Dairesi Müdürlüğü tarafından yürütülen uyuşturucu ile mücadele projelerinde görev alarak tüm ülkeyi köy köy gezerek çocuk genç ve ailelere eğitimler verdi. Çocuk Hakları Platformunun kurulmasında aktif görev aldı, sivil toplum örgütleri ile vakıfların farklı projelerini yürüttü. Kökten değişecek bir sosyal politika ile toplumsal ve bireysel hakların kazanılacağına inanan, çocukları merkeze alan Radikal Sosyal Hizmet politikalarını savunan vatansever bir hak mücadelecisidir.

Turnitin (Orjinallik Raporu)

Ebeveynlerin okul sosyal hizmeti konusundaki görüşleri

ORJINALLIK RAPORU

% 18 BENZERLIK ENDEKSİ	% 16 İNTERNET KAYNAKLARI	% 9 YAYINLAR	% 9 ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ
----------------------------------	---------------------------------------	------------------------	--------------------------------

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	dergipark.gov.tr İnternet Kaynağı	% 1
2	dergi.kmu.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
3	egitimvebilim.ted.org.tr İnternet Kaynağı	% 1
4	yusbed.yalova.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
5	www.enadonline.com İnternet Kaynağı	% 1
6	www.sosyalarastirmalar.com İnternet Kaynağı	% 1
7	docs.neu.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
8	YEŞİLKAYALI, Emel. "Okul Sosyal Hizmeti Uygulamasında Yaklaşım ve Model Örnekleri", Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2016. Yayın	% 1